

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Janica Peltola

LAPSEN SEKSUAALISEN KASVUN TUKEMINEN PÄIVÄKODISSA

Sosiaali- ja terveysala
2018

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Janica Peltola
Opinnäytetyön nimi	Lapsen seksuaalisen kasvun tukeminen päiväkodissa
Vuosi	2018
Kieli	suomi
Sivumäärä	57 + 1 liite
Ohjaaja	Ahti Nyman

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä varhaiskasvatuksen työntekijät ajattelevat alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoidossa ja millaisia sovittuja toimintatapoja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on siitä, miten he toteuttavat seksuaalikasvatusta päivähoidossa. Tarkoituksena oli saada selville millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen työntekijöillä on sellaisista tilanteista, jolloin lapsi on ilmentänyt seksuaalisuuttaan sekä millaista tietoa he kaipaavat lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen työssään. Tavoitteena oli lisätä tietoisuutta ja herättää keskustelua lapsen seksuaalisen kasvun tukemisen tärkeydestä varhaiskasvatuksessa.

Teoriaosuus painottuu alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyteen sekä seksuaalikasvatukseen päiväkodissa. Tutkimus toteutettiin vaasalaisessa päiväkodissa. Tutkimus on sekä määrällinen että laadullinen ja tulokset analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimus toteutettiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, johon vastasi 9 varhaiskasvatuksen työntekijää.

Tutkimustuloksista selvisi, että suurin osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä korosti luonnollista suhtautumista lapsen seksuaalisuuteen. Tutkimuksen mukaan lapsen seksuaalisuus näkyy päivähoidon arjessa enemmän puheina kuin tekoina. Tavallisimmin lapsen puheet liittyvät kehoon sekä tykkäämisen tunteisiin toisia kohtaan. Lapsi osoittaa kuitenkin myös käytöksellään tykkäämisen tunteita. Hyvin harvalla työntekijällä oli sovittuna yhteiset pelisäännöt siitä, miten seksuaalikasvatusta toteutetaan päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen työntekijöistä suurin osa koki tarvitsevansa lisää tietoa aiheesta. Kehittämisen tarvetta seksuaalikasvatukselle päivähoidossa ei koettu olevan.

ABSTRACT

Author	Janica Peltola
Title	Support for the Child's Sexual Growth in Kindergarten
Year	2018
Language	Finnish
Pages	57 + 1 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The purpose of this bachelor's thesis was to find out what the employees of early childhood education think about the sexuality of children and implementing sexual education in a kindergarten. In addition, the aim was to find out what kind of agreed practices the employees of early childhood education have in implementing sexual education in day care. A further aim was to find out what kind of experiences the employees of early childhood education have in situations where the child has expressed his/her sexuality and what kind of information they need in order to be able to support the child's sexual growth. The goal of the research was to raise awareness and raise the debate on the importance of supporting the child's sexual growth in early childhood education.

The theoretical section focuses on the sexuality of children under school age, sexual health and sexual education in a kindergarten. The research was carried out at a kindergarten in Vaasa. The research is both quantitative and qualitative and the material were analyzed by material-based content analysis. The study was conducted with a semi-structured questionnaire, which was answered by 9 employees of early childhood education.

According to research resultst most of the employees of early childhood education emphasized a natural attitude towards the child's sexuality. According to the study, the sexuality of a child is reflected in everyday life more in words than in deeds. Most commonly, the child's words are related to the body and to feelings of love to others. However, the child also shows his/her feelings of love. Very few employees of early childhood education agreed on a common set of rules on how sexual growth can be implemented in a kindergarten. Most of the employees felt that they needed more information about the topic. The employees of early childhood education did not feel that there was a need for development of sexual education in daycare.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN SEKSUAALISUUS	10
	2.1 0–2-vuotiaan seksuaalisuus.....	10
	2.2 3–6-vuotiaan seksuaalisuus.....	11
	2.3 Seksuaali-identiteetti.....	13
3	LAPSUUDEN SEKSUAALITERVEYS	14
	3.1 Seksuaalioikeudet	15
	3.2 Oikeus omaan kehoon ja turvataidot.....	16
4	ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN SEKSUAALIKASVATUS	18
	4.1 Seksuaalikasvatuksen standardit.....	18
	4.2 Seksuaalisuuden portaat.....	19
	4.3 Päivähoidon rooli lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa	20
	4.4 Seksuaalikasvatus päiväkodissa.....	21
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
	5.1 Tutkimusote	24
	5.2 Aineistonkeruumenetelmä	25
	5.3 Aineiston analysointi	25
	5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	26
6	TUTKIMUSTULOKSET	28
	6.1 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ajatuksia pienten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoidossa	28
	6.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia lasten seksuaalisuuden ilmentämisestä	30
	6.2.1 Lasten puheet kehon eri osista ja niiden tehtävistä	30
	6.2.2 Lasten puheet liittyen lisääntymiseen, raskauteen tai synnytykseen.....	31

6.2.3	Lasten puheet tykkäämisestä, ihastumisesta tai rakkaudesta toisia kohtaan.....	32
6.2.4	Lasten puheet eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta	33
6.2.5	Lasten puheet siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei	34
6.2.6	Lasten seksuaaliset teot liittyen toisten kehojen tutkimiseen.....	34
6.2.7	Lasten seksuaaliset teot liittyen unnuttamiseen	35
6.2.8	Lasten seksuaaliset teot liittyen omien sukupuolielimien näyttelemiseen.....	36
6.2.9	Lasten osoittamat hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen tunteet toisilleen.....	37
6.2.10	Lasten käyttämät sopimattomat käsitteet ja kieli	38
6.3	Päivähoidon työtiimissä toteutuvat toimintatavat lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa	39
6.3.1	Lapsen seksuaalisuuteen suhtautuminen ryhmässä.....	40
6.3.2	Käytössä oleva nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille	41
6.3.3	Seksuaalissävyytteeseen kiusaamiseen puuttuminen ryhmässä	42
6.3.4	Lapsen unnuttamiseen suhtautuminen ja puuttuminen ryhmässä	42
6.3.5	Lasten seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin suhtautuminen ryhmässä	43
6.3.6	Poikien ja tyttöjen leikkien erottelu ryhmässä	44
6.3.7	Turvataitokasvatuksen toteuttaminen ryhmässä	46
6.4	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tiedon ja tuen tarve.....	46
6.5	Seksuaalikasvatuksen kehittämisen tarve päivähoitossa.....	48
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	50
8	POHDINTA.....	53
	LÄHTEET.....	55

LIITTEET

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ajatuksia seksuaalikasvatuksen toteutumisesta.	28
Kuvio 2. Lasten puheet kehon eri osista ja niiden tehtävistä.	30
Kuvio 3. Lasten puheet lisääntymisestä, raskaudesta tai synnytyksestä.	31
Kuvio 4. Lasten puheet tykkäämisestä, ihastumisesta tai rakkaudesta toisia kohtaan.	32
Kuvio 5. Lasten puheet eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta.	33
Kuvio 6. Lasten puheet siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei.	34
Kuvio 7. Lasten seksuaaliset teot liittyen toisten kehojen tutkimiseen.	35
Kuvio 8. Lasten unnuttaminen.	36
Kuvio 9. Lasten seksuaaliset teot liittyen omien sukupuolielimien näyttelemiseen.	37
Kuvio 10. Lasten osoittamat hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen tunteet.	38
Kuvio 11. Lasten käyttämät sopimattomat käsitteet ja kieli.	39
Kuvio 12. Tiimin sopimukset lapsen seksuaalisuuteen suhtautumiselle.	40
Kuvio 13. Ryhmässä käytössä oleva hyväksytyt nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille.	41
Kuvio 14. Tiimin sopimukset seksuaalissävyytteiseen kiusaamiseen puuttumiselle.	42
Kuvio 15. Tiimin sopimukset lapsen unnuttamiseen suhtautumiselle ja puuttumiselle.	43
Kuvio 16. Aikuisten suhtautuminen lasten seksuaalissävyytteisiin kysymyksiin ja niihin vastaamiseen.	44
Kuvio 17. Poikien ja tyttöjen leikkien erottelu ryhmässä.	45
Kuvio 18. Turvataitokasvatuksen toteuttaminen ryhmässä.	46
Kuvio 19. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tiedon ja tuen tarpeet lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen.	47

LIITELUETTELO**LIITE 1. Kyselylomake**

1 JOHDANTO

Mielenkiintoni aihetta kohtaan heräsi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ilmiöstä. Tarkoituksena oli tehdä opinnäytetyö varhaiskasvattajien valmiuksista tunnistaa ja puuttua lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, mutta tulimme opinnäytetyön ohjaajani kanssa siihen tulokseen, että aineiston kerääminen olisi ollut liian haastavaa. Pohdin, miten voisin hyödyntää jo tekemääni työtä opinnäytetyön eteen ja kartoittavan selvityksen tekeminen lapsen seksuaalisen kehityksen tukemisesta päivähoitossa tuntui hyvin luontevalta vaihtoehdolta.

Aihe on erittäin ajankohtainen, sillä vuonna 2016 julkaistu varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat kuntia ensimmäistä kertaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsella on oikeus saada monipuolisesti tietoa ja näin ollen lapsella on oikeus ja tarve saada tietoa myös seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Myös pienillä lapsilla on oikeus seksuaalikasvatukseen. Tämän oikeuden puolesta puhuu Väestöliiton lastenpsykiatri ja tietokirjailija Raisa Cacciatore. Cacciatore on puhunut viime aikoina mediassa yhä enemmän pienten lasten seksuaalisuudesta muun muassa Ylen uutisissa kesäkuussa 2018 lapsen itsetyydytyksestä eli unnuttamisesta. Koen, ettei aihetta ole tutkittu tarpeeksi ja on tärkeää nostaa varhaiskasvatuksen työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia esille alle kouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalisuuden ilmentämisen muodoista päivähoitossa. Olen opintojen ohella työskennellyt Vaasan kaupungin päiväkodeissa, joten mielenkiintoni aihetta kohtaan lisää myös omat kokemukseni lasten seksuaalisuuden ilmentämisestä päiväkodissa.

Haluan painottaa työssäni, ettei seksuaalikasvatus ole vain seksistä puhumista ja pienten lasten seksuaalikasvatukseen siitä puhuminen ei kuulu lainkaan. Kehontuntemus, hygienia, tykkäämisen ja rakkauden tunteet, läheisyys, hellyys, sopivat ja sopimattomat sanat sekä rajat ovat kaikki osa lapsen seksuaalisuutta ja näiden seksuaalisuuden osa-alueiden käsittely kuuluu varhaislapsuuden seksuaalikasvatukseen. Haluan korostaa työssäni myös lasten seksuaalikasvatukseen kuuluvien turvataitojen opettelua. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisy alkaa

turvataitokasvatuksesta, joten lapsille täytyy puhua heidän kehitystasonsa huomioon ottaen hyvän ja pahan kosketuksen eroista.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, mitä varhaiskasvatuksen työntekijät ajattelevat alle kouluikäisen lapsen seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa sekä millaisia sovittuja toimintatapoja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on siitä, miten he toteuttavat seksuaalikasvatusta päivähoitossa. Lisäksi opinnäytetyöni tarkoituksena on saada selville millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen työntekijöillä on sellaisista tilanteista, jolloin lapsi on ilmentänyt seksuaalisuuttaan. Lisäksi haluan selvittää millaista tietoa varhaiskasvatuksen työntekijät mahdollisesti kaipaavat lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen.

Tutkimukseni tavoitteena on nostaa esille lapsen seksuaalisen kehityksen tukemisen tärkeys jo varhaiskasvatuksessa, sillä lapsena luodaan pohja seksuaaliselle itsetunnolle. Varhaiskasvatuksen työntekijä on tärkeässä asemassa, sillä hänellä on mahdollisuus vaikuttaa lapsen myönteisen kuvan kehittymiseen omasta kehosta ja omasta itsestä. Yhtenä tärkeänä tavoitteenani on myös pyrkimys lisätä tietoisuutta ja keskustelua lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta päiväkodeissa. Tutkimustulokset kertovat myös koulutuksen tarpeellisuudesta, kokevatko varhaiskasvatuksen työntekijät tarvitsevänsä koulutusta lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen päivähoitossa.

2 ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuus on erottamaton osa ihmisyyttä ja elämää. Maailman terveysjärjestö WHO:n seksuaalisuuden määritelmän mukaan seksuaalisuus on olemassa ihmisessä jo syntymästä lähtien. (Väestöliitto 2018 a.) Lapsen seksuaalisuus on ensisijaisesti omaan kehoon tutustumista, läheisyyden opettelua ja turvan, huolenpidon, lohdun sekä mielihyvän kokemuksia. Lapsuuden seksuaalisuus on ihmettelyä, tiedonjanoa, estotonta leikkiä ja hauskanpitoa. Se on kaukana aikuisuuden seksuaalisuudesta, sillä se ei havittele aikuisseksuaalista kosketusta, parisuhdetta eikä lisääntymistä. (Cacciatore 2006, 205.)

Lapsi löytää ja tutkii oman kehonsa jännittäviä osia sekä opettelee pitämään huolta omasta kehostaan esimerkiksi hygieniaoittelulla. Lapsi on kiinnostunut toisten ihmisten ulkonäöstä ja ihmettelee heidän erilaisuuttaan myös konkreettisesti tutkiessaan. Kehollinen ja seksuaalinen itsetunto kehittyvät ja se, miten kehosta puhutaan ja miten sitä kohdellaan määrittelevät sen, mihin suuntaan itsetunto ja minäkuva kehittyvät. Lapselle, joka on saanut osakseen riittävästi ihailua ja turvallista koskettamista, kehittyy myönteinen kehonkuva ja omanarvontunne. (Cacciatore 2006, 206–207.)

Lapselle seksuaalisuudesta puhuminen tarkoittaa keskustelua kehosta, itsestä huolehtimisesta, ihmisenä olemisesta, ihmissuhteista ja omista oikeuksista. Toisinaan ohimennen aikuinen saa vastata kysymyksiin, mistä vauvat tulevat. Lasten kysymykset ansaitsevat asialliset ja myönteiset vastaukset ikätasoon sopivalla tavalla. Perussääntönä voidaan pitää sitä, että kun lapsi kysyy, pitää aina vastata. Lapselle täytyy osoittaa, että kaikista seksuaalisuuteen liittyvistä asioista pitää voida kysyä. On erityisen tärkeää, ettei lapsen kysymyksiä paheksuta, sivuuteta tai väheksytä. Seksuaalisuudesta tulee aina puhua lapselle myönteiseen sävyyn, koska kyse on lapsen omasta kehosta ja sen arvostamisesta. (Väestöliitto 2018 b.)

2.1 0–2-vuotiaan seksuaalisuus

Syntymästä lähtien vauvalle alkaa kehittyä kokemus siitä, että hänen kehonsa on hyvä ja siinä on hyvä olla. Vauva oppii ollessaan sosiaalisessa kontaktissa hänelle

läheisten ihmisten kanssa, että hän on toivottu, rakastettu ja turvassa. Vanhempien ihastelu ja hoiva synnyttävät vauvassa rakkauden tunteen, mikä vahvistaa itseluottamusta. Vauva kokee olevansa rakkauden arvoinen ja kykenevä itse rakastamaan, minkä hän ilmaisee hymyllä ja kujertelulla. Koskettaminen ja sylissä pitäminen vahvistavat vauvan myönteistä kehonkuvaa ja rohkeutta olla lähellä toista ihmistä. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 23–24.) Vauva nauttii hoitotilanteista ja ne ovat arvokasta rakennusainetta tulevalle seksuaalisuuden kehitykselle. (Cacciatore 2007, 136.)

Vauvaiässä lapsen seksuaalisuus on läheisyyden, kiinnittymisen sekä turvallisten tunnesuhteiden tarvetta. Hoiva, yhdessäolo ja läheisyys vauvaiässä luovat perustan terveelle nautintokyvylle ja myöhemmin näillä varhaisilla kokemuksilla on merkitystä seksuaalisessa läheisyydessä. Vähitellen lapsi ottaa haltuun oman kehonsa löytäen ensin kädet, suun, jalat, nenän ja korvat ja lopulta myös sukupuolielimet. Tässä vaiheessa nakuilu on lapsesta ihanaa. (Cacciatore 2007, 123, 137.) Varhaisen kehityksen tärkein lopputulos on se, että vauva saa tuntea ylpeyttä ja nautintoa itsestään sekä iloita toisen ihmisen rakkaudesta. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 24.)

2.2 3–6-vuotiaan seksuaalisuus

Leikki-ikäinen lapsi tutkii uteliaana omaa kehoaan ja muita. Lapsi on erityisen kiinnostunut kaikesta ihmisyyteen liittyvästä ja kyselee paljon. Tutkimusmatkoja tehdään myös läheisyyteen liittyvään nautintoon, joka opitaan joko sallituksi tai kielletyksi osaksi arkea. Vanhemmat ja muut lapsesta huolehtivat aikuiset vaikuttavat merkittävästi asenteillaan ja käyttäytymisellään siihen, onko lapsen tutkimusmatka seksuaalisuuteen avoin ja iloinen vai kieltojen ja häpeän tunteiden sävyttämä. (Cacciatore 2007, 121–124.)

Muutaman vuoden ikäinen lapsi ihailee itseään ja saattaa esitellä ylpeänä sukupuolielintään. Kaikki ihmiskehon aukot ja niiden tehtävät sekä pissa- ja kakka -asiat kiinnostavat. Vähitellen lapsi huomaa myös oman kehonsa koskettamisen tuottavan mielihyvää. Sukupuolielimiä koskettelemalla lapsi saa lohtua ja turvaa yksinäisyyden tunteeseen tai tylsyyteen. Pienelle lapselle itsetyydytys eli unnut-

taminen on myös keino rauhoittua. Rajojen opettelu, myös itsensä ja muiden koskettamisen säännöistä, tulee ajankohtaiseksi. Lapsi oivaltaa turvallisten aikuisten ohjaamana, ettei kaikkea kuulu tehdä tai näyttää eikä muiden nähden. Näin hän oppii myös suojaamaan itseään. Lapsella tulee kertoa, että hänellä on oikeus määrätä, ketkä saavat häneen koskea. Näin lapsi oppii suojautumaan tarvittaessa loukkaavalta koskettamiselta. (Cacciatore 2007, 139–142.)

Pienet lapset osoittavat usein rakkauttaan avoimesti aikuisille. On tavallista, että 3–4-vuotias lapsi rakastuu toiseen vanhempaansa ja kertoo menevänsä tämän kanssa naimisiin. Näitä rakkauden tunteiden näyttämistä voi turvallisesti harjoitella läheisten aikuisten kanssa, sillä he tietävät rajat, eivätkä seksualisoi lasta. Tavallista lapsen ja aikuisen välistä hellyyttä, pusuttelua, sylissä olemista ja koskettamista ei pidä nähdä seksuaalisina tekoina (Cacciatore 2007, 269). Aikuisten suhtautuminen lapsen rakkaudenosoitukseen vaikuttaa myöhemmin siihen, miten lapsi uskaltaa aikuisena ilmaista rakkauttaan ihailemilleen kohteille. (Cacciatore 2007, 123–124, 147.)

Seksuaaliseen kasvuun liittyy myös oleellisena osana sukupuoliroolien omaksuminen. Jo kaksivuotias alkaa pohtia mikä olen ja onko hyvä juttu olla poika tai tyttö? Sukupuoli onkin tiukasti sidoksissa kehoomme ja yksi keskeisimmistä käsitteistä, jolla ihminen määrittellään (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 31). Lapsi miettii, mitä eroja ja ominaisuuksia kumpaankin sukupuoleen liittyy. Kasvaessaan lapsi kokeilee erilaisia rooleja, myös vastakkaisen sukupuolen roolia. Jälleen läheisten aikuisten asenteilla on suuri merkitys kummankin sukupuolen ominaisuuksien arvostamisen oppimisessa. Lapselle tulee kertoa, että hän on erityinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on riippumatta sukupuolesta. (Cacciatore 2007, 150–151.) Lapsi voi kärsiä suunnattomasti tiettyyn sukupuolirooliin pakottamisesta, jos hänellä on sisäsyntyinen tarve saada leikkiä vastakkaisen sukupuolen leikkejä, eikä hänen sallita näin toimia. Tällöin lapsi tuntee olevansa huono ja vääränlainen, mikä johtaa kielteisen identiteetin syntyyn. (Saloheimo 2016, 150.)

2.3 Seksuaali-identiteetti

Seksuaali-identiteetti on omaan seksuaalisuuteen liittyvä itse määritelty minäkuva (Vilkkä 2010, 165). Seksuaalisuuden henkisen ulottuvuuden voidaan ajatella tarvoittavan syvän suhteen rakentamista omaan seksuaalisuuteen. Tämän suhteen luomisen ja oman seksuaalisuuden ymmärtämisen myötä voimme sietää ja ymmärtää myös toisen ihmisen erilaisuutta kokematta sitä uhkana. Jos yhteyttä omaan henkiseen puoleen ei jostain syystä muodostu, oma keho ei tarjoa turvaa ja ihminen on altis kehon koskemattomuuden loukkauksille. Ihminen, joka ei arvosta omaa kehoaan, ei osaa vaatia sitä muiltakaan. Se, joka ei koe olevansa rakkauden arvoinen, ei kykene varjelemaan koskemattomuutensa rajoja. Ihminen tarvitsee minuutensa rakennusaineiksi kokemuksia omasta riittävydestään ja rakastettavuudestaan. Siten seksuaalisuus voi rakentua kokonaiseksi ja terveyttä vaalivaksi tekijäksi koko eliniäksi. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2010, 44–46.)

3 LAPSUUDEN SEKSUAALITERVEYS

Jo 1970-luvulla WHO määritteli seksuaaliterveyden fyysisen, emotionaalisen, älyllisen ja sosiaalisen ulottuvuuden kokonaisuudeksi, jolla on positiivinen ja elämää rikastuttava vaikutus. Seksuaaliterveyden nähtiin olevan tärkeä osa ihmisen persoonallisuutta, vuorovaikutusta ja rakkautta. Vasta 1990-luvulla termiä seksuaaliterveys alettiin käyttää laajalti hoitotyössä. (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 19.) Nykyään WHO:n määritelmän mukaan seksuaaliterveys ei ole vain sairauden tai toimintahäiriön puuttumista, vaan se on ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvoinnin tila, jonka edellytyksiä ovat positiivinen ja kunnioittava asenne seksuaalisuuteen sekä haluttaessa mahdollisuus turvallisiin ja nautinnollisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakottamista, syrjintää tai väkivaltaa (WHO 2018). Seksuaaliterveyteen liittyvät olennaisena osana myös seksuaalioikeudet, jotka nykyään liitetään erottamattomana osana ihmisoikeuksiin (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 19).

Seksuaaliterveys on siis yksi ihmisen tärkeistä hyvinvoinnin osa-alueista. Se on kykyä huolehtia itsestä sekä nauttia omasta kehosta ja muiden ihmisten läheisyydestä. Hyvä seksuaaliterveys vaikuttaa myöhemmin kykyyn ottaa vastuu parisuhteesta ja vanhemmuudesta. Hyvän seksuaaliterveyden saavuttamiseksi tarvitaan seksuaalioikeuksien suojelemista. (Cacciatore 2007, 31.)

Lastenpsykiatri Raisa Cacciatore (2007, 32) listaa lapsuuden seksuaaliterveyden olevan sisäistä prosessointia mielikuvatasolla, kehoon ja kehollisuuteen tutustumista, omanarvontunteen kehittymistä, tunteiden ja tuntemusten kokemista, oppimista ja opettelua sekä rakastumista ja ihastumista. Kokemus omasta seksuaalisuudesta positiivisena ja sallittuna asiana rakentuu osana lapsuusvuosien kehitystä ja kasvua (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 30).

Seksuaaliterveyden hoitamisen haasteena on, että oma seksuaalisuus koetaan hyvin yksityisenä asiana. Lisäksi tilannetta hankaloittaa se, ettei suomenkieli tarjoa käyttökelpoista ja mukavaa arkikielen sanastoa, jolla puhua seksuaalisuudesta. Hoito- ja hoiva-alojen ammattilaiset kaipaavat tutkimusten mukaan lisäkoulutusta

seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, koska koulutuksessa seksuaalisuutta ei välttämättä käsitellä. (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 20.)

3.1 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet sisältävät oikeuden vapauteen ja itsensä ilmaisemiseen ainutlaatuisena, seksuaalisena yksilönä sekä oikeuden kokea mielihyvää tuottavaa seksuaalisuutta riippumatta seksuaalisesta suuntauksesta, identiteetistään tai arvoistaan. Jotta yksilö voisi saavuttaa terveen seksuaalisuuden, seksuaalioikeudet tulee tunnustaa ja niitä tulee edistää ja puolustaa. Yksilön ja koko yhteiskunnan hyvä seksuaaliterveys voidaan saavuttaa seksuaalioikeuksia kunnioittamalla ja niitä toteuttamalla. (Virtanen 2002, 15–16.)

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö WAS (World Association for Sexual Health) edistää seksuaaliterveyttä läpi elämänkaaren tukemalla ja kehittämällä kaikille kuuluvia seksuaalioikeuksia. WAS määrittelee seksuaalioikeudet kuuluvaksi yleismaailmallisiin ihmisoikeuksiin. (WAS 2013.) WAS:n, Maailman terveysjärjestö WHO:n sekä Kansainvälisen perhesuunnittelujärjestön liiton IPPF:n seksuaalioikeuksien julistusten lisäksi seksuaali- ja lisääntymisoikeudet mainitaan useissa kansainvälisissä sopimuksissa ja toimintaohjeissa ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja kestävän kehityksen saavuttamiseksi (Väestöliitto 2018 c).

WAS:n seksuaalioikeuksien julistuksen mukaan jokaisella on oikeus päättää seksuaalisuuttaan ja kehoaan koskevista asioista vapaana rajoittamisesta, riistosta, pakottamisesta tai väkivallasta. Jokaisella on oikeus tietoon seksuaalisuudesta, seksuaaliterveydestä sekä seksuaalioikeuksista sekä oikeus saada seksuaaliterveyspalveluita käyttöönsä. Jokaisella on oikeus muodostaa täyteen ja vapaaseen suostumukseen sekä yhdenvertaisuuteen perustuvia ihmissuhteita sekä päättää lasten hankinnasta. Kaikilla on oikeus tavoitella mahdollisimman nautinnollisia, tyydyttäviä ja turvallisia seksuaalisia kokemuksia asianmukaisella kunnioituksella toisten oikeuksia kohtaan. Seksuaalioikeuksiin sisältyy myös oikeus saada kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta ikään sopivalla tavalla myönteiseen käsitykseen seksuaalisuudesta sekä sukupuolten tasa-arvoon perustuen. (WAS 2013.)

Tärkein lasten seksuaalinen oikeus on saada kehittyä omassa tahdissa, tuettuna ja suojattuna omanlaiseensa seksuaalisuuteen (Cacciatore 2005, 320). Raisa Cacciatore (2007, 321) listaa lasten seksuaalisiin oikeuksiin kuuluvaksi mahdollisuuden leikkiä iänmukaisia leikkejä, tutkia omaa kehoaan sekä saada arvostusta omalle sukupuolelleen ja omalle seksuaalisen identiteetin etsinnälle. Jokaisella lapsella on lisäksi oikeus saada iänmukaista tietoa ja oikeita vastauksia kysymyksiinsä. Kaikilla lapsilla on oikeus turvallisiin, lämpimiin ja pysyviin ihmissuhteisiin sekä oikeus elää ilman seksuaalisen hyväksikäytön pelkoa. (Cacciatore 2007, 320–321.) Lasten seksuaaliset oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia ja heidän vastuullaan on turvata lasten mahdollisuus kehittyä ja kasvaa yksilöllisesti suojaessa seksuaalisilta loukkausteoilta (Cacciatore 2007, 319–321).

3.2 Oikeus omaan kehoon ja turvataidot

Lapsi harjoittelee pikkuhiljaa oman kehonsa haltuunottoa sekä itsensä hallintaa. Yksityisyyttä ja oikeutta oman kehon koskemattomuuteen tulee opettaa arvostamalla ja suojaamalla jo pienen lapsen kehoa ja reviiriä. Itsensä suojaamisen taitoja on hyvä opetella lääkäri- ja muiden tutkimisleikkien tullessa ajankohtaisiksi. Lapselle tulee kertoa, että hänellä on oikeus itse määrätä kuka häneen saa koskea. Tällä tavalla lapsi uskaltaa paremmin luottaa vaistoonsa ja hakeutua turvallisen aikuisen seuran ahdistavista tilanteista. Lapselle tulee opettaa, että sukupuolielimet ovat arvokas yksityisalue, jonne kenenkään ei pidä koskea ilman lapsen antamaa lupaa ja hyväksyttävää syytä. Oman kehon yksityisyyden tukemiseen kuuluu myös alapään pyyhkimisen sekä pesuista huolehtimisen opettaminen. Näin lapsi oppii kunnioittamaan paitsi omaansa myös toisten kehoja ja reviiriä sekä suojautumaan loukkaavalta koskettamiselta. (Cacciatore 2007, 141–142.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat aikuisia opettamaan lapsia suojaamaan itseään ja kunnioittamaan toisia lasten turvallisuuden edistämiseksi. Väestöliitto on laatinut yksinkertaiset ohjeet turvallisuuskasvatuksen tueksi, joita kannattaa hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Turvataitokasvatuksen avulla lapset oppivat taitoja ja keinoja puolustaa rajojaan ja suojella itseään kiusaamiselta, alistamiselta, väkivallalta, houkuttelulta ja ahdistelulta (THL 2018). Turvataitojen merki-

tys voidaan tiivistää uimapuku- sekä kolmen kohdan säännön opettamiseen lapselle. Lapselle opetetaan, että uimapuvun alla olevat kehon osat ovat lapsen yksityisiä alueita, eikä kukaan saa koskea näihin paikkoihin, katsoa niitä tai puhua niistä ilman lapsen lupaa. Kolmen kohdan sääntö opettaa lapselle oikean toimintatavan pelottavissa ja ahdistavissa tilanteissa. Lapselle opetetaan, että kosketuksen tai tilanteen tuntuessa pahalta: 1. Sano EI, 2. Lähde pois, 3. Kerro tutulle ja turvalliselle aikuiselle. Lapselle kerrotaan hyvän ja pahan kosketuksen eroista ja siten lapsi oppii tunnistamaan pahan kosketuksen, läheisyyden ja kieltäytymään siitä. (Väestöliitto 2018 d.) Turvataitokasvatus edistää lasten itsearvostusta ja itseluotamusta, tunne- ja vuorovaikutustaitoja, hyviä ihmissuhteita sekä kannustaa puhumaan vaikeista asioista (THL 2018).

4 ALLE KOULUIKÄISEN LAPSEN SEKSUAALIKASVATUS

Lapsella on oikeus saada terveyttään koskevaa tietoa ja oikeus on tunnustettu myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Seksuaalikasvatus alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi nuoruuden ja aikuisuuden. Seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan seksuaalisuuden kognitiivisten, emotionaalisten, sosiaalisten, vuorovaikutteisten ja fyysisten näkökohtien oppimista. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen seksuaalista kehitystä ja kasvua sekä suojella lapsen seksuaalisuutta. (WHO 2010, 7.) Seksuaalikasvatuksen tulee pohjautua asetettuihin standardeihin, jotta voi sanoa toteuttavansa seksuaalikasvatusta.

4.1 Seksuaalikasvatuksen standardit

Kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen tulee perustua WHO:n suositukseen. WHO on antanut vuonna 2010 suositukset hyvästä ja kokonaisvaltaisesta seksuaalikasvatuksesta 0-vuotiaasta yli 15-vuotiaille lapsille. Suositusten mukaan seksuaalikasvatus alkaa siis jo varhaislapsuudessa ja jatkuu aina nuoruudesta aikuisuuteen saakka. WHO:n mukaan kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus sisältää ikätasoisia tietoja ja taitoja kahdeksasta eri osa-alueesta. Näitä osa-alueita ovat 1) Ihmiskeho ja ihmisen kehitys, 2) Tunteet, 3) Moninaisuus, ihmissuhteet ja elämäntyylyt, 4) Hyvinvointi, terveys ja seksuaalisuus, 5) Hedelmällisyys ja lisääntyminen, 6) Läheisyys, itsetunto ja seksuaalisuus, 7) Seksuaalisuus ja oikeudet, 8) Normit ja tavat eli seksuaalisuutta määrittävät sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät. (Väestöliitto 2018 a.)

Seksuaalikasvatuksessa on lähinnä kysymys elämän perustaitojen oppimisesta. Seksuaalikasvatuksessa lapset oppivat faktatiedon lisäksi sosiaalisia taitoja, tunteiden ilmaisua, luomaan positiivista kuvaa omasta itsestä sekä tulemaan tietoisiksi omista ja toisten oikeuksista. Näiden tietojen ja taitojen hallintaa lapset tarvitsevat mm. ystävyysuhteiden solmimiseen, konfliktitilanteiden ratkaisemiseen sekä muihin elämän haasteisiin. Samoja taitoja tarvitaan kaikissa intiimeissä ihmissuhteissa. Saatu tieto seksuaalisuudesta auttaa lapsia tekemään tulevaisuudessa tietoon perustuvia päätöksiä kumppania valitessaan. (WHO 2010, 18–19.)

4.2 Seksuaalisuuden portaat

Kokonaisvaltaisen seksuaalisuuden kehitystä voidaan kuvata Suomessa kehitetyn seksuaalikasvatusmallin eli seksuaalisuuden portaiden avulla, minkä ovat luoneet kättilö, terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikelan ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatore (Laru, Riihonen & Cacciatore 2016, 120). Mallin mukaan seksuaalisuuden kehitys on portaittaista ja etenee erilaisten vaiheiden kautta psyykkisellä, sosio-emotionaalisella ja fyysisellä tasolla. Jokaisella tasolla on oma kehitystehtävänsä ja siten jokainen seksuaalisuuden porras on tärkeä. Ennen portaita (0–2-vuotias) olennaista on, että lapsi saa varmuuden siitä, että rakastavan ihmisen kosketus on hyvä ja turvallinen ja läheisyyttä ja kosketusta kannattaa tavoitella. Kehitystehtävänä on oppia, että omassa kehossa on kiva olla ja jokainen kohta omassa kehossa on hieno ja hyvä. (Laru ym. 2016.)

Ensimmäisellä portaalla (2–6-vuotiaat) lapsi oppii arvostamaan myös toisten kehoa ja jokaisen oikeutta koskemattomuuteen. Lapsen tietoa hänen oikeudestaan koskemattomuuteen tulee vahvistaa tällä portaalla. Tärkeällä sijalla ovat myös tunteet, tykkäämisen ja hellyyden osoittamisen opettelu. Puhuttaessa lapselle tunteista, kehosta ja ihmissuhteista on tärkeää puhua lapsen ymmärtämin sanoin asiallisesti ja arvostaen. Ensimmäisellä portaalla lapsella on suunnattomasti rakkautta, jota hän jakaa ympärillään oleville ihmisille, eläimille ja leluille. Lapsi etsii rakkaudelleen turvallista ja erityistä kohdetta, jolle voisi näitä tunteitaan näyttää. On tärkeää, että lapsi oppii tällä portaalle tunteidensa olevan hyväksytyjä ja oikeanlaisia. Lapsi tarkkailee ympäristönsä tapoja osoittaa rakkautta ja hellyyttä ja ottaa niistä mallia. Suurin osa leikki-ikäisistä rakastuu tässä vaiheessa vanhempansa. Rakkauden kohteen sukupuolella ei ole väliä, mutta tavallisesti tytöt rakastuvat isäänsä ja pojat äitiinsä. Lapsi suunnittelee menevänsä naimisiin rakkautensa kohteen kanssa ja aikuisen tehtävänä on olla tämän suuren ja ihanan rakkauden arvoinen. Leikki-ikä ihastumiset eivät kerro vielä mitään tulevaisuuden seksuaalisesta identiteetistä, mutta aikuisten on hyvä opettaa lapselle, että hänellä on vapaus itse valita kumppaninsa ja hän tulee olemaan potentiaalinen kumppani ehdokas kumman sukupuolen edustajalle tahansa. Aikuisten suhtautuminen lapsen rakkaudenosoituksiin vaikuttaa lapsen asenteeseen siitä, kannattaako tunteita ilmaista lain-

kaan. Seksuaalikasvatuksen yksi tärkeä tavoite on opettaa lapselle, että hänen tunteidensa ihastus ja rakkaus ovat todellakin hyviä tunteita ja näitä tunteita kannattaa ilmaista. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 26–29.)

Tässä vaiheessa aikuisella on tärkeä tehtävä suojata lapsen koskemattomuutta, sillä lapsella on riski joutua hyväksikäytetyksi. Lapsen tapa osoittaa hellyyttä sekä hänen estottomuutensa johtavat siihen, että hän haluaa olla mieliksi ja fyysisesti lähellä. Aikuisen on näin ylläpidettävä rajoja ja turvallisuutta. Suojaaminen on aina aikuisen vastuulla, sillä lapsi saa olla rajaton ja avoin hellyyden kaipuussaan. Tästä lapsuuden leikkillisestä, luontevasta ja avoimesta suhtautumistavasta omaan ja toisten kehoon soisi säilyvän rippeet aikuisuuden seksuaalisuuteen. Lapsuuden monivaiheisen kehitysprosessin tavoitteena on saavuttaa aikuisen tasapainoin seksuaalisuus. Tämä voi tapahtua, jos aikuiset suojaavat ja tukevat lapsuuden seksuaalisuutta. (Laru ym. 2016, 120–128; Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010, 31, 152.)

4.3 Päivähoidon rooli lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa

Päivähoito on merkityksellinen kasvatukseen osallistuva taho, joka osaltaan vaikuttaa lapsen kehitykseen. Suuri osa lapsista on ennen kouluikää muodossa tai toisessa julkisen varhaiskasvatuksen piirissä. Esimerkiksi 5-vuotiasita lapsista noin 80 % osallistuu varhaiskasvatukseen. Päivähoidon tehtävä on tukea lapsen myönteistä kehitystä ja oppimista sekä tunnistaa erityisen tuen tarpeet ja vastata niihin pedagogisesti. (Pihlaja 2007, 106; Oulasmaa & Riihonen 2013, 97.)

Varhaiskasvatuslain (L19.2.1973/36) 1. luvun 2a §:n mukaan päivähoidon tulee edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Laki huomioi lapsen kehityspsykologiset tekijät sekä pedagogiset elementit (Pihlaja 2007, 107). Varhaiskasvatuslaissa (L19.2.1973/36) korostetaan myös päivähoidon roolia lapsen vanhemman tai muun huoltajan kasvatustehtävässä tukemisessa sekä yhteistyössä toimimisessa kodin kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi. Näiden perustehtävien lisäksi päivähoito on tärkeässä asemassa lapsen

elinympäristössä olevien haitallisten ilmiöiden havaitsemisessa ja seksuaalisen koskemattomuuden suojelemisessa. (Pihlaja 2007, 106, 108.)

Varhaiskasvattajilla on suuri vastuu, sillä he opettavat työssään lapsille arvoja, yhteiskunnan ja ympäristön normeja sekä kulttuuria ja arjen taitoja, kuten sosiaalisesti hyväksyttäviä keinoja selviytyä elämässä. Omilla asenteillaan he vaikuttavat siihen, miten tulevat sukupolvet suhtautuvat esimerkiksi erilaisuuteen, yhteisöllisyyteen tai perheeseen. Varhaiskasvattajilla on paalupaikka vaikuttaa suotuisasti lasten henkiseen kasvuun. (Oulasmaa & Riihonen 2013, 97.) Jokainen lasten kanssa tekemisissä oleva aikuinen on myös seksuaalikasvattaja ja kasvatuksesta vastuussa, sillä seksuaalisuus on osa ihmisyyttä ja se näkyy kaikessa ihmisenä olemisen ja ihmissuhteiden malleissa (Cacciatore 2007, 42). Kasvattaminen on seksuaalisuudessakin kasvun tukemista ja ohjaamista sekä rinnalla kulkiessaan myös kasvattajan kasvamista (Bildjuchkin & Ruuhilahti 2010, 51).

Seksuaalisuus on kuitenkin vain pieni osa elämää, sillä ihmisyydessä on paljon muutakin tärkeää. Aikuisen kasvatusvastuu on silti hyvä tiedostaa, sillä seksuaalisuuteen liittyy erityisiä tietoja sekä mahdollisia riskejä. Puhutaan erityisen arvokkaasta ja herkästi haavoittuvasta alueesta. (Cacciatore 2007, 42.)

4.4 Seksuaalikasvatus päiväkodissa

Seksuaalikasvatus sanan on tutkimusten valossa koettu hämmentävän aikuisia ja herättävän jopa ahdistavia ajatuksia puhuttaessa lapsuuden seksuaalisuudesta. Tämän vuoksi alle kouluikäisen lapsen seksuaalikasvatusta voi kutsua neutraalimmalla ja enemmän asiasisältöä kuvaavalla kehotunnekasvatus-sanalla. Näin yhä useampi aikuinen voi alkaa toteuttaa kehotunnekasvatusta ja pienet lapset saavat ikätasoistaan tietoa tärkeästä aiheesta. Kehotunnekasvatuksen tehtävänä on vaikuttaa myönteisesti lapsen kehoitsetuntoon, kehonkuvaan ja hyvään tunteeseen olla omassa kehossa. Tärkeä osa kehotunnekasvatusta ovat myös tunnetaidot. (Ingman-Friberg & Cacciatore, 2016, 82–84.)

Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2010) painottavat lastentarhanopettajan tai lastenhoitajan roolia lapsen kasvattajana, sillä useat lapset viettävät päivähoitossa suuren

osan arjen valveillaoloajastaan. Lapsi hakee turvaa lähellä olevasta aikuisesta kaikenlaisissa tilanteissa ja asioissa. Varhaiskasvattajat törmäävät harvemmin lapsen avoimeen seksuaaliseen käytökseen päivähoiton arjessa, jolloin tilanteisiin ei osata varautua eikä tiedetä, miten asiaa tulisi lapsen kanssa käsitellä. Lapsi voi ilmaista seksuaalisuuttaan esimerkiksi unnuttamalla tai seksuaalisilla leikeillä ja puheilla. Harvat mieltävät, että kehontuntemus, hygienia, omista oikeuksista, tunteista ja ihmissuhteista puhuminen ovat kaikki osa lapsen seksuaalisuutta. Varhaiskasvattajien koulutukseen ei ole kuulunut monipuolista tietoa lapsen seksuaalisen kasvun tukemisesta, joten jokainen aikuinen toteuttaa seksuaalikasvatusta omista lähtökohdistaan. Jokainen kasvattaja antaa seksuaalikasvatusta kuitenkin tietoisesti tai tiedostamatta. Lapset imevät itseensä asenteita ja käyttäytymisnormeja kaikista asennoitumistavoista, joita havaitsevat ympärillään. Myönteinen kokemus omasta kehosta ja seksuaalisuudesta rakentuu lapsuudessa ja vaikuttaa aikuisena ihmisen rakkaus- ja ihmissuhteisiin. (Kangaskoski 2016, 197.)

Seksuaalikasvatuksesta keskusteleminen varhaiskasvatuksessa on jäänyt muiden kasvatuksen osa-alueiden varjoon jo pitkään. Seksuaalisen kasvun tukemisesta puhutaan ehkä vain sellaisissa tilanteissa, kun ryhmässä havaitaan jonkinlaista ongelmaa lapsen käyttäytymisessä. Lapsille tulisi kuitenkin puhua avoimesti seksuaalisuudesta lasten luonnollista uteliaisuutta hyödyntäen. Pienet lapset eivät ujostele mitään kehossaan, vaan ovat ylpeitä siitä ja sen toiminnoista ja innokkaita oppimaan lisää. Ihmisten ja kehojen erilaisuutta voidaan yhdessä ihmetellä ja tukeaa näin jokaisen lapsen myönteisen kehonkuvan rakentumista. Jotta seksuaalikasvatuksesta tulisi suunnitelmallista toimintaa, täytyy varhaiskasvattajille luoda yhteisiä ohjeita, jotka tällä hetkellä puuttuvat. (Kangaskoski 2016, 199–202.)

Suunnitelmalliseen seksuaalikasvatukseen toteutumiseen kuuluu myös oleellisena osana koulutus, jota kaivataan kipeästi Väestöliitossa tehdyn Laseke-tutkimuksen mukaan. Väestöliitto toteutti vuonna 2013 laajan kyselyn varhaiskasvatuksen työntekijöille lasten seksuaaliterveydestä. Kyselyyn vastasi 507 varhaiskasvatuksen ammattilaista. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista, haasteista ja mielipiteistä koskien 0-6-vuotiaan lapsen seksuaalikasvatusta ja seksuaaliterveyden tukemista ja suojaamista sekä siitä, miten lapset

ilmentävät seksuaalisuuttaan päivähoidossa. Vastauksista havaittiin, että ammattilaisten käsitykset ja suhtautumistavat lasten seksuaaliterveyden tukemiseen päivähoidossa olivat monenkirjavia. Suurin osa näki seksuaalikasvatuksen luonnollisena osana työtä, toiset taas pitivät sitä vaikeana tai jopa kiellettyä perustuen esimerkiksi kulttuuriin tai uskontoon. Tutkimuksessa tuli esille, että lapset puhuvat runsaasti seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista ja seksuaalisuus ilmeni myös lasten leikeissä ja teoissa. Harvalla työpaikalla kuitenkin oli yhteisiä pelisääntöjä lasten seksuaalikasvatuksesta. Tutkimuksessa todettiin, että koulutuksessa lapsen seksuaalisuuteen liittyvistä asioista oli puhuttu aivan liian vähän, jos lainkaan. Neljä ammattilaista kymmenestä kertoivat, etteivät olleet saaneet mitään koulutusta hedelmöittämisestä, raskaudesta ja syntymästä puhumiseen tai turvataidoista puhumiseen. Nämä molemmat aiheet ovat lapsen elämänhallinnalle ja maailmankuvalle erityisen tärkeitä asioita. Näistä asioista puhumiseen olisi hyvä olla suunnitelmat, sillä väärää tai huonolla tavalla kerrottua tietoa on tarjolla jatkuvasti eri kanavista ja paljon. Lapsella on oikeus saada asiallista ja suunnitelmallista tietoa. Tutkimuksessa selvisi, että ammattilaiset toivoivat koulutusta, materiaaleja sekä selkeitä ohjeita alle kouluikäisten lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Lisäksi he toivoivat työpaikalle selkeitä ohjeita siitä, miten päivähoidossa pitää toteuttaa seksuaalikasvatusta ja miten vastuu jaetaan kodin kanssa. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016, 32–46.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus on toteutettu sekä laadullisen että määrällisen tutkimuksen keinoin. Tutkimuslupa anottiin keväällä 2018 vaasalaisen päiväkodin johtajalta, jolle tutkimussuunnitelma sekä kyselylomake lähetettiin (Liite 1). Päiväkodin henkilökunta vastasi tutkimuskysymyksiin keväällä 2018.

5.1 Tutkimusote

Tässä tutkimuksessa käytettiin sekä määrällistä eli kvantitatiivista että laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Metodologinen valinta on kallistunut pääasiassa kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen, mutta kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusmenetelmää on vaikea käytännössä erottaa toisistaan ja niitä voidaankin käyttää toisiaan täydentävinä lähestymistapoina (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2013, 136).

Kvantitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä kerätyn aineiston saattaminen tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Tutkimustuloksia kuvataan numeeristen suureiden avulla ja päätelmien teko perustuu tilastolliseen analysointiin. Tutkimusaineistoksi kvantitatiivisessa menetelmässä valitaan perusjoukko ja tästä perusjoukosta otos. Aineiston keruussa käytetään yleensä standardoituja tutkimuslomakkeita, joissa on valmiita vastausvaihtoehtoja. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla pyritään usein selvittämään eri asioiden välisiä riippuvuuksia ja saadaan yleensä kartoitettua olemassa oleva tilanne. (Hirsijärvi ym. 2013, 139–140; Heikkilä 2015.)

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä tiedon kokonaisvaltainen hankinta ja aineiston yksityiskohtainen tarkastelu. Laadullista tutkimusta on mielekästä kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi, sillä se pyrkii ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28). Kvalitatiivisella menetelmällä pyritään saamaan tutkimukseen osallistuvien ”ääni” kuuluviin. (Hirsijärvi ym. 2013, 160.) Tässä tutkimuksessa kvalitatiivisilla avoimilla kysymyksillä haluttiin antaa tilaa varhaiskasvatuksen työntekijöiden omille näkemyksille ja kokemuksille lapsen seksuaaliterveyden tukemisesta.

5.2 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomaketta käyttäen keväällä 2018. Kyselylomake koostui strukturoiduista ja avoimista kysymyksistä. Strukturoidut kysymykset ovat paikallaan silloin, kun haastateltavia on monta ja haastateltavat edustavat melko yhtenäistä ryhmää (Metsämuuronen 2006, 114). Strukturoiduissa kysymyksissä tutkija on laatinut valmiit vastausvaihtoehdot, joihin vastaaja merkitsee mielipidettään parhaiten kuvaavan vaihtoehdon esimerkiksi rastittamalla. Näin vastauksia voidaan mielekkäästi vertailla ja vastauksia on helppo käsitellä ja analysoida tietokoneella. Avoimessa kysymyksessä esitetään vain kysymys ja vastausta varten jätetään tyhjä tila. Avoin kysymys sallii vastaajan ilmaista itseään omin sanoin ja osoittaa, mitä vastaaja pitää tärkeänä ja keskeisenä asiana. (Hirsijärvi ym. 2013, 198–201.)

Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 20, joista takaisin saatiin yhteensä yhdeksän. Kysely jaettiin erääseen päiväkotiin Vaasassa. Kyselylomakkeen laadinnassa on hyödynnetty Väestöliiton ammattilaiskyselyssä käytetyn kyselylomakkeen kysymyksiä. Puolistrukturoitu kyselylomake koostui viidestä kysymyksestä, joista kaksi oli strukturoituja ja kolme avoimia kysymyksiä. Strukturoiduilla kysymyksillä mitattiin työntekijöiden kokemuksia päivähoidossa ilmenevästä seksuaalisesta käyttäytymisestä ja puheista sekä työtiimissä sovittuja seksuaalikasvatuksen toimintatapoja. Työntekijöiden ajatuksia ja mielipiteitä pienten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta, tiedon tarvetta seksuaalikasvatuksen toteuttamisen tueksi sekä ajatuksia seksuaalikasvatuksen kehittämisestä päivähoidossa mitattiin avoimilla kysymyksillä. Tutkimukseen vastanneet päivähoidon työntekijät saivat pysyä anonyymeinä, eikä vastauksista käy ilmi, missä päiväkodissa he työskentelevät Vaasassa.

5.3 Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin laadullisia menetelmiä käyttäen, sillä pääpaino oli tutkimuslomakkeessa avoimien kysymysten kohdalla. Lisäksi kyselylomakkeeseen ei vastannut riittävän moni, jotta sitä voitaisiin tarkastella tilastollisesti tai prosentuaalisesti. Avoimet kysymykset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Aineistolähtöisessä analyysissä tarkoituksena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti eli sen mukaan, mistä juuri tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Sisällönanalyysi etenee aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä teoreettisten käsitteiden luomiseen. Pelkistämällä aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Aineisto pelkistetään joko litteroimalla tai koodaamalla olennaiset ilmaukset tutkimustehtävän ohjaamana. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta koodatuista alkuperäisilmauksista etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet yhdistetään luokaksi ja luokka nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa aineisto saadaan tiiviimpään muotoon. Ryhmittelyn jälkeen aineisto abstrahoidaan, jolloin erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointia eli käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokkia niin kauan, kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. Käsitteitä yhdistämällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 95, 108–112.)

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hyvän tutkimuksen perusvaatimukseen liittyy keskeisesti validiteetti eli pätevyys ja reliabiliteetti eli luotettavuus. Molemmat termit tarkoittavat luotettavuutta, mutta tutkimuksen reliabiliteetin sisältö viittaa tulosten toistettavuuteen. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tulosten tarkkuutta eli siis sitä, että ei anneta sattumanvaraisia tuloksia. Hyvältä tutkimukselta vaaditaan sen toistettavuus samanlaisin tuloksin. On myös hyvä huomioida, että yhteiskunnan monimuotoisuudesta ja vaihtelevuudesta johtuen yhden tutkimuksen tulokset eivät välttämättä päde toisena aikana tai toisenlaisessa yhteiskunnassa. Validiteetti puolestaan viittaa siihen, tutkitaanko sitä mitä on tarkoitus tutkia. Validiutta on hankala tarkastella jälkikäteen, joten se on varmistettava jo etukäteen huolellisella suunnittelulla. Mittarit eivät aina vastaa sitä todellisuutta, mitä tutkijan on tarkoitus tutkia. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että vastaajat käsittävät kyselylomakkeen kysymykset aivan toisin kuin tutkija on itse ajatellut. (Heikkilä 2004, 29–30; Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232; Metsämuuronen 2006, 64.)

Tutkimuksen eettisyys varmistettiin siten, että saatekirjeessä vastaajille kerrottiin rehellisesti tutkimuksen tarkoituksesta ja kyselyyn osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Vastaajien henkilöllisyys ei paljastunut tutkimuksen missään vaiheessa. Vastaajat saivat vastata kyselyyn täysin anonyymisti, eikä vastaajia voi tunnistaa yksittäisistä työssä esiintyvistä ilmauksista. Tutkimusaineisto tuhottiin analysoinnin jälkeen.

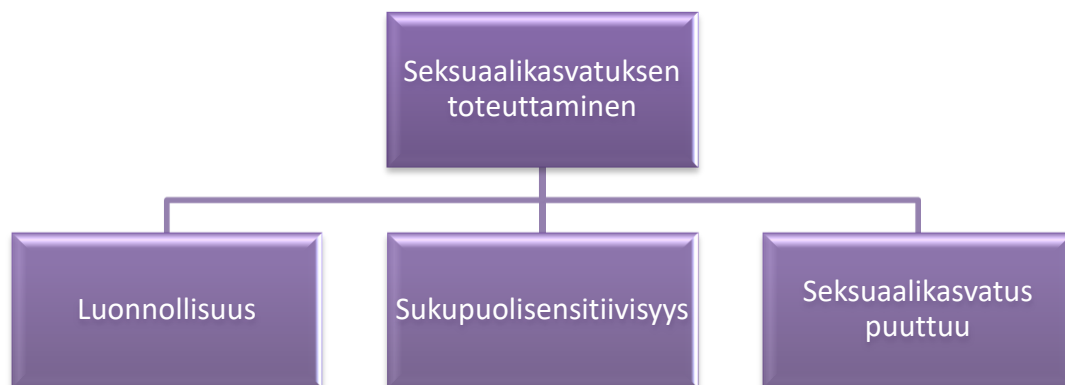
Tutkimuslomakkeen kysymysten tulee mitata oikeita asioita ja niiden tulee kattaa tutkimusongelma. Tämän tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin varmistamaan huolellisella kyselylomakkeen suunnittelulla. Kyselylomakkeen kysymykset laadittiin Väestöliiton ammattilaiskyselyä apuna käyttäen siten, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiin. Kysely kohdistettiin tutkimusta koskevalle kohderyhmälle. Myös edustavan otoksen saaminen edesauttaa validin tutkimuksen toteutumista. Tähän kyselyyn vastasi yhdeksän varhaiskasvatuksen työntekijää. Tutkimukseen olisi tarvittu suurempi otos ollakseen luotettavampi. Tämän tutkimuksen tulokset ovat siten vain suuntaa antavia. Tutkimuksen luotettavuutta heikentää myös vastaajien vastaamatta jättäminen tiettyihin kysymyksiin tai kysymysten ymmärtäminen väärin. (Heikkilä 2004, 29–30.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselylomakkeen vastaukset käytiin läpi yksi kysymys kerrallaan ja yhden vastaajan vastauksesta on voitu valita useampia ilmaisuja. Kyselylomakkeesta valittuja vastauksia on käytetty tekstissä selkeyttämään tutkimuksen tuloksia lukijalle. Lisäksi kysymyksien analysoinnissa on hyödynnetty erilaisia kuvioita havainnollistamaan vastauksia.

6.1 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ajatuksia pienten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa

Kyselylomakkeen ensimmäinen kysymys oli, mitä ajatuksia sinussa herää pienten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa? Kysymykseen vastasi seitsemän vastaajaa yhdeksästä. Kysymykseen saatiin yhteensä yhdeksän ilmaisua (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ajatuksia seksuaalikasvatuksen toteutumisesta.

Luonnollisuus. Enemmistö vastaajista korosti luonnollista suhtautumista lapsen seksuaalisuuteen:

”Aikuisen tulee puhua lapselle suoraan ja häpeilemättä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.”

”Suhtautumisen pitää olla mahdollisimman luonnollista”

”Absolut inte ge barnet en känsla av att skämmas, inför sina behov.”

Seksuaalikasvatus puuttuu. Seuraavaksi eniten vastauksissa ilmeni, että seksuaalikasvatus puuttuu päiväkodista. Vastauksissa kävi ilmi, että seksuaaliasioista ei ole puhuttu lasten eikä työyhteisön kanssa.

”Asiasta ei ole puhuttu työyhteisössä...lasten kanssa ei ole myöskään keskusteltu.”

”Niihin asioihin ei tarvitse erityisemmin puuttua.”

Sukupuolisensitiivisyys. Muutamassa vastauksessa tuotiin esille seksuaalikasvatuksen sukupuolisensitiivisyys. Kasvattajan tulee opettaa tyttöjen ja poikien ero, mutta ei pakottaa tiettyyn rooliin leikin kautta.

”Lapselle tulee vielä opettaa tyttöjen ja poikien ero.”

Yhdessä vastauksessa seitsemästä mainittiin, että seksuaalikasvatus on tarpeellista ja henkilökunnalla on oltava tieto ja koulutus asiaan.

Luonnollisuuden painottaminen on tärkeää, sillä myös Korteniemi-Poikela ja Cacciatore (2010, 30) korostavat hyväksyvää ja luonnollista suhtautumista lapsen seksuaalisuuteen. Lapsen kokemukset omasta kehosta ja sen hyvydestä riippuvat paljon aikuisten suhtautumistavoista (ks. luku 4.4). Väestöliiton vuonna 2013 varhaiskasvatuksen henkilöstölle teettämän Laseke-kyselyn mukaan suurin osa kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että alle kouluikäisten seksuaalikasvatus on luonnollinen ja tärkeä osa arkea päivähoidossa. He toivat esiin, että sellaisilla aikuisilla on helpompi kohdata aihe työssään, jotka ovat työstäneet omaa seksuaalisuuttaan ja ovat sinut sen kanssa (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 43.) Myös tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen työntekijät korostivat

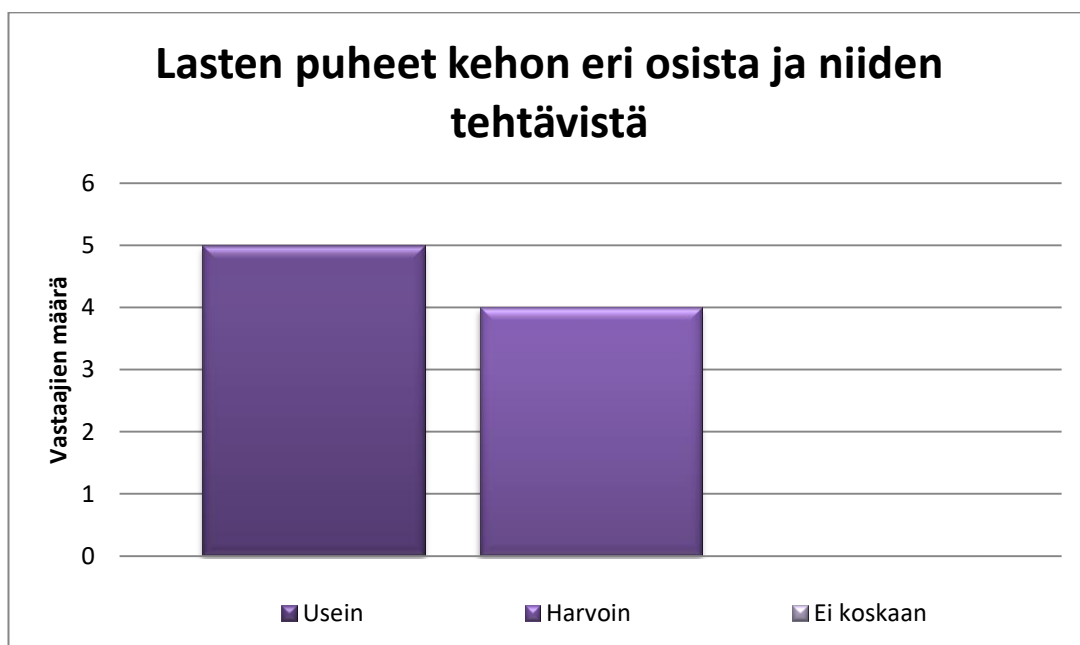
vastauksissaan luonnollista suhtautumista lapsen seksuaalisuuteen, mitä samansuuntaiset tulokset Laseke-tutkimuksen kanssa tukevat.

6.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia lasten seksuaalisuuden ilmentämisestä

Kyselylomakkeen toinen kysymys oli, millaista seksuaalisuuteen liittyvää käyttäytymistä tai lasten itse esittämiä kysymyksiä/pohdintoja olet kohdannut omassa työssäsi? Kysymykseen vastasivat kaikki yhdeksän vastaajaa. Vastaajat pystyivät laittamaan rastin ruutuun kohtaan usein, harvoin tai ei koskaan omien kokemuksensa mukaan liittyen lasten seksuaaliseen käyttäytymiseen tai esittämiin kysymyksiin seksuaalisuudesta.

6.2.1 Lasten puheet kehon eri osista ja niiden tehtävistä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin kokemuksia lasten puheista liittyen kehon eri osiin ja niiden tehtäviin (ks. kuvio 2).

Kuvio 2. Lasten puheet kehon eri osista ja niiden tehtävistä.

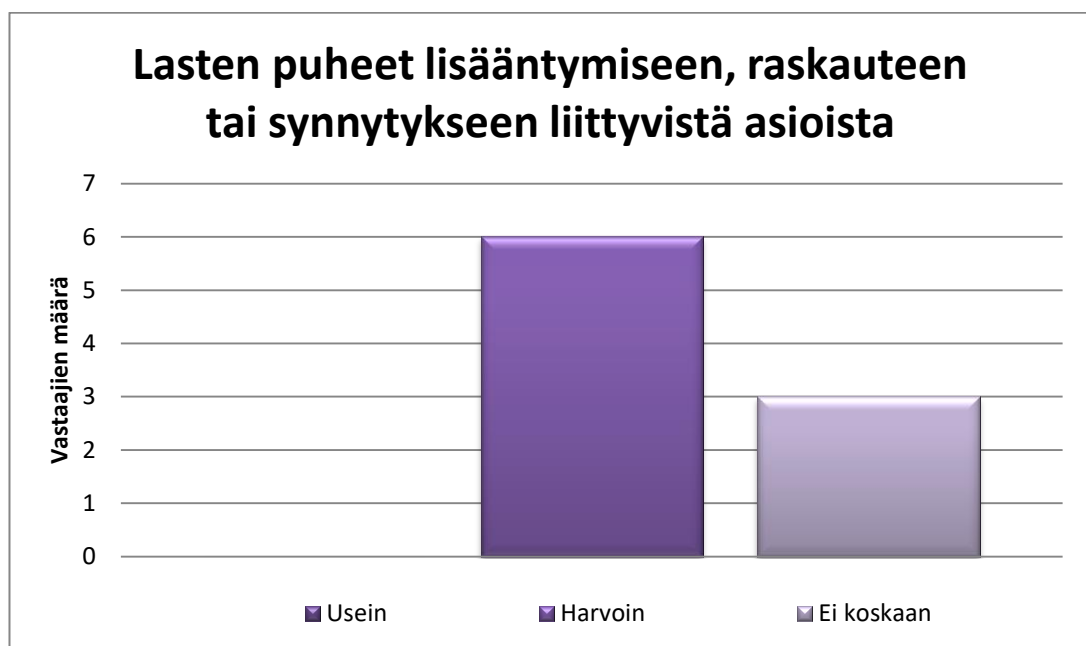
Lapset puhuvat kehon eri osista ja niiden tehtävistä. Kaikilla yhdeksällä vastaajalla oli kokemuksia lasten puheista liittyen kehon eri osiin ja niiden tehtäviin. Hie-

man yli puolet vastaajista oli kohdannut usein lasten esittämiä kysymyksiä tai puheita kehon osista ja niiden tehtävistä. Oma keho ja sen toiminnot ovat ihmetyksen aihe lapselle, joten kysymykset ja puheet liittyen kehoon ovat luonnollisia.

Väestöliitossa tehdyssä Laseke-tutkimuksessa tietyt aiheet nousivat selvästi ylitse muiden. Näistä aiheista erityisesti kehoa ilmennettiin puheissa. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 80.) Myös tässä tutkimuksessa tämä alue nousi esille varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksissa.

6.2.2 Lasten puheet liittyen lisääntymiseen, raskauteen tai synnytykseen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin myös kokemuksia lasten puheista liittyen lisääntymiseen, raskauteen ja synnytykseen (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. Lasten puheet lisääntymisestä, raskaudesta tai synnytyksestä.

Lapset puhuvat lisääntymisestä, raskaudesta tai synnytyksestä. Enemmistö vastaajista oli kohdannut vain harvoin lasten esittämiä kysymyksiä tai puheita lisääntymiseen, raskauteen tai synnytykseen liittyen. Loput vastaajista eivät olleet koskaan kohdanneet lasten esittämiä kysymyksiä ja puheita lisääntymisestä, raskaudesta tai synnytyksestä. Lasten puheet esimerkiksi raskauteen liittyen ovat siis

harvinaisia. Puheita liittyen lisääntymiseen, raskauteen tai synnytykseen voi todennäköisimmin esiintyä silloin, kun lapsen lähipiiriin on tulossa perheenlisäystä.

6.2.3 Lasten puheet tykkäämisestä, ihastumisesta tai rakkaudesta toisia kohtaan

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemukset lasten puheista liittyen tykkäämiseen, ihastumiseen tai rakkauteen toisia kohtaan jakoutuivat seuraavasti (ks. kuvio 4).

Kuvio 4. Lasten puheet tykkäämisestä, ihastumisesta tai rakkaudesta toisia kohtaan.

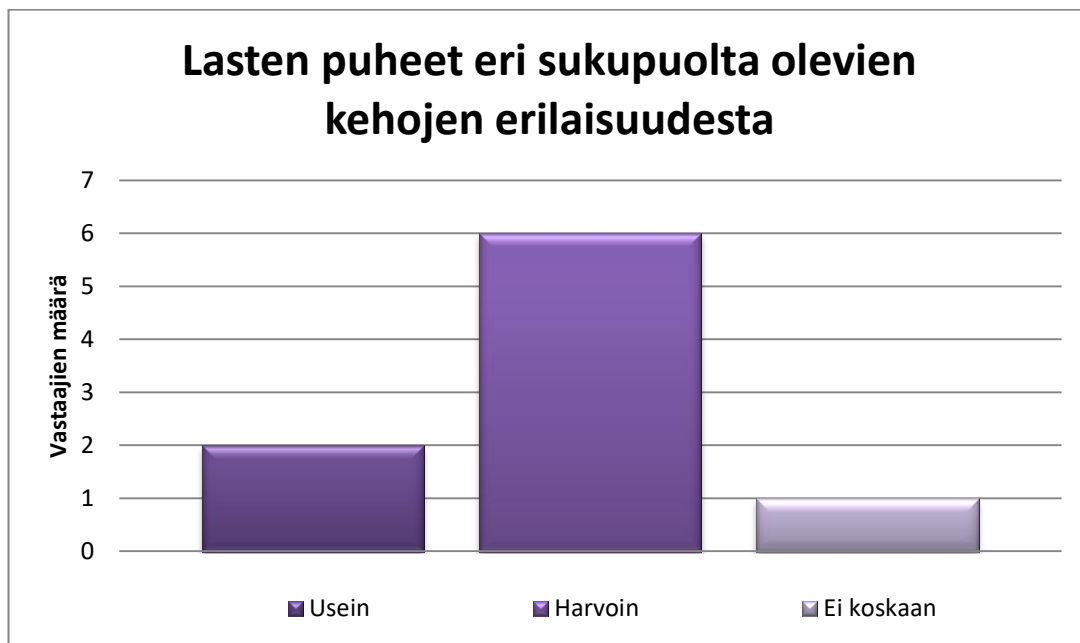
Lapset puhuvat tykkäämisestä, ihastumisesta tai rakkaudesta. Kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät olivat kohdanneet lasten puheita liittyen tykkäämiseen, ihastumiseen ja rakkauteen toisia kohtaan. Enemmistö kasvattajista oli kohdannut usein lasten puheita tykkäämisestä, ihastumisesta ja rakkaudesta toisia kohtaan.

Myös tämä aihe nousi esille Laseke-kyselyssä selvästi ylitse muiden. Lapset ilmensivät etenkin tykkäämisen tunteita puheissa. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 80.) Tässä tutkimuksessa tämä alue nousi myös esille varhaiskasvatuksen

työntekijöiden vastauksissa. On tavallista, että leikki-ikäiset osoittavat estottomasti rakkauttaan sanoin ja teoin rakkautensa kohteille (ks. luku 4.2).

6.2.4 Lasten puheet eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin kokemuksia lasten puheista liittyen eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuuteen (ks. kuvio 5).

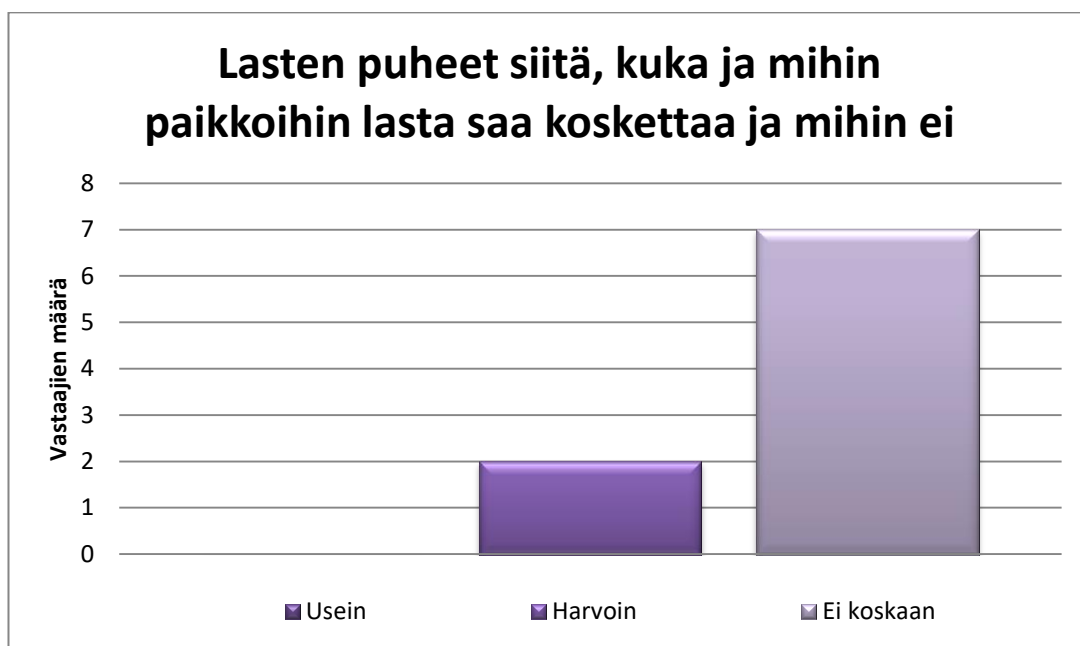

Kuvio 5. Lasten puheet eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta.

Lapset puhuvat eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta. Suurin osa vastaajista oli kohdannut harvoin lasten puheita eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta. Vastaajista yksi ei ollut koskaan kohdannut tällaisia puheita. Lasten sattunaiset puheet eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta saattavat johtua siitä, että erilaiset kehot ovat useimmiten katseilta piilossa hoitopäivän ajan. Kysymyksiä saattaa herätä esimerkiksi wc-käyntien yhteydessä, sillä useimmiten päiväkodissa on käytössä yhteisvessat.

6.2.5 Lasten puheet siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kartoitettiin kokemuksia lasten puheista siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei (ks. kuvio 6).

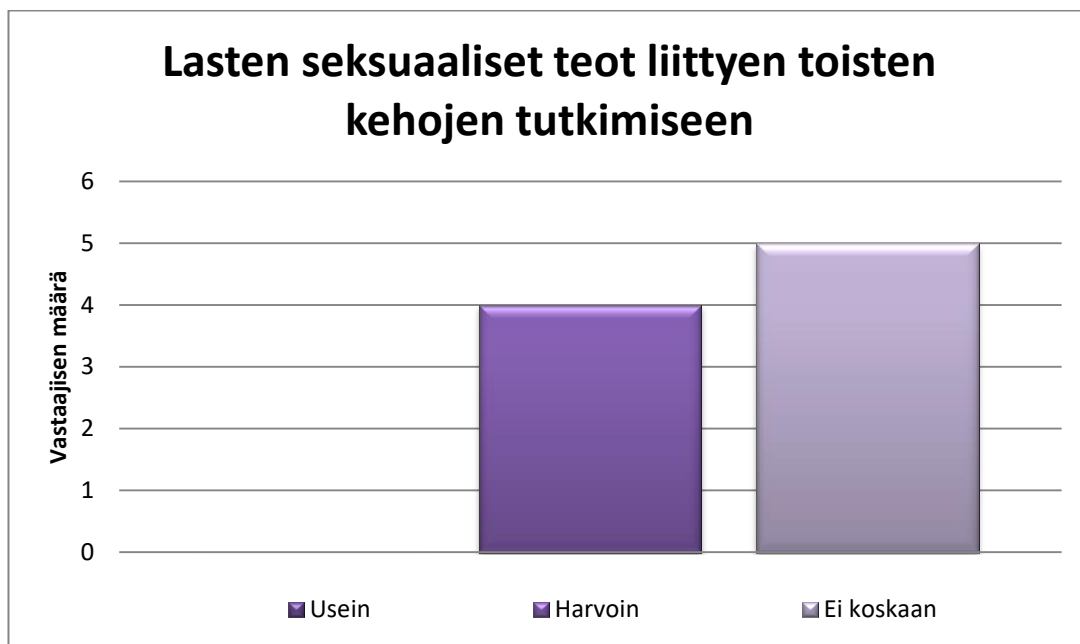

Kuvio 6. Lasten puheet siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei.

Lapset puhuvat siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei. Varhaiskasvatuksen työntekijöistä enemmistö ei ollut koskaan kohdannut lasten puheita liittyen siihen, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei. Lapset siis hyvin harvoin kysyvät tai pohtivat spontaanisti esimerkiksi vaarallisiin aikuisiin liittyviä kysymyksiä. Tämän perusteella on aiheellista painottaa aikuisten vastuuta turvataitojen opettamisessa lapsille.

6.2.6 Lasten seksuaaliset teot liittyen toisten kehojen tutkimiseen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tiedusteltiin heidän kokemuksiaan lasten seksuaalisista teoista liittyen toisten kehojen tutkimiseen (ks. kuvio 7.)

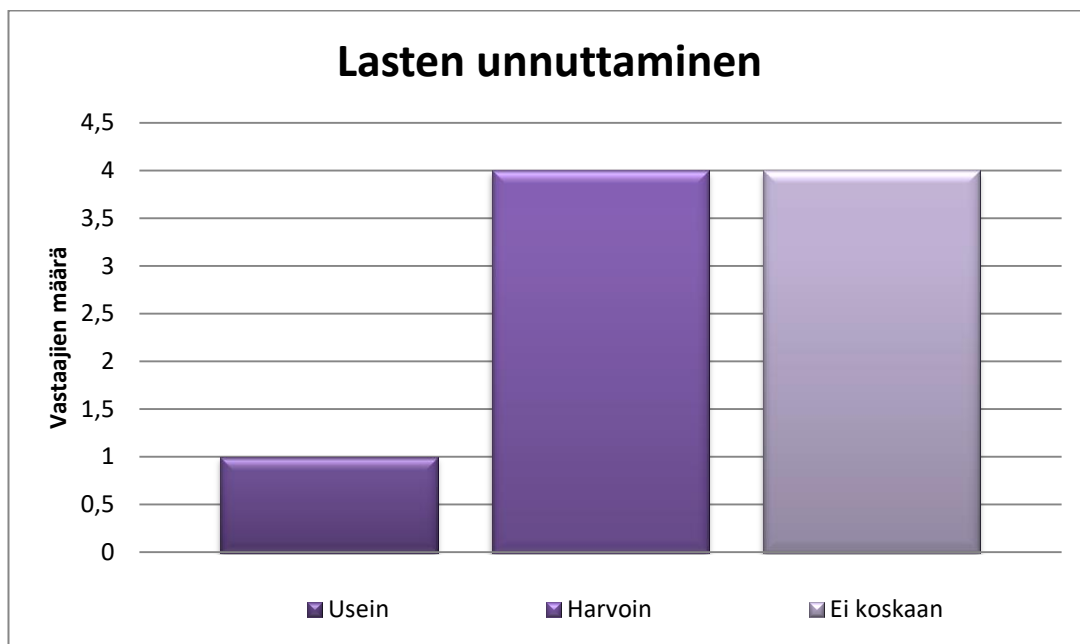

Kuvio 7. Lasten seksuaaliset teot liittyen toisten kehojen tutkimiseen.

Lapset tutkivat toistensa kehoja. Enemmistö vastaajista ei ollut kohdannut lasten seksuaalisia tekoja liittyen toisten kehojen tutkimiseen. Sandnabban ym. (2003, 586) tutkimuksen mukaan lapsi ilmentää seksuaalisuutta käyttäytymisessään eniten oman ja toisten kehojen tutkimisena sekä roolileikeissä. Tässä tutkimuksessa suurimmalla osalla vastaajista ei kuitenkaan ollut ollenkaan kokemuksia lasten seksuaalisuuden ilmentämisestä liittyen toisten kehojen tutkimiseen.

6.2.7 Lasten seksuaaliset teot liittyen unuttamiseen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin kokemuksia lasten unuttamisesta (ks. kuvio 7).

Kuvio 8. Lasten unnuttaminen.

Lapset unnuttavat. Enemmistö varhaiskasvatuksen työntekijöistä oli joskus kohdannut unnuttavan lapsen. Hieman alla puolella vastaajista ei ollut kuitenkaan ollut koskaan kokemuksia lasten unnuttamisesta. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksiin voi vaikuttaa työuran pituus sekä se, minkä ikäisten lasten ryhmässä he työskentelevät.

6.2.8 Lasten seksuaaliset teot liittyen omien sukupuolielimien näyttelemiseen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tiedusteltiin heidän kokemuksiaan lasten seksuaalisista teoista liittyen omien sukupuolielimien näyttelemiseen (ks. kuvio 8).

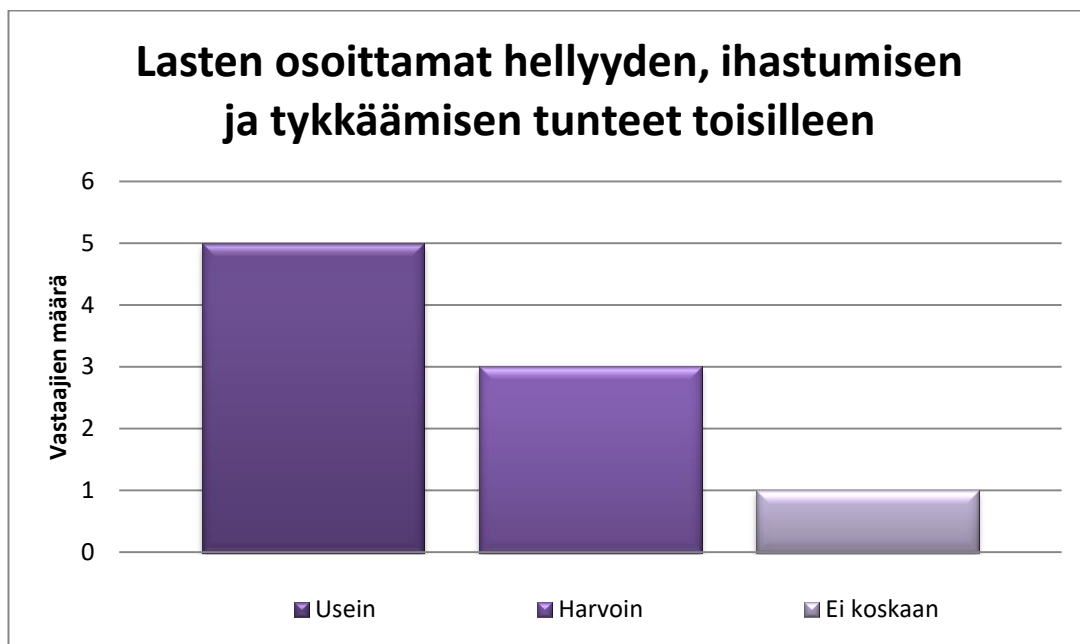

Kuvio 9. Lasten seksuaaliset teot liittyen omien sukupuolielimien näyttelemiseen.

Lapset näyttelevät omia sukupuolielimiään. Enemmistöllä vastaajista oli ollut harvoin kokemuksia lasten seksuaalisista teoista liittyen sukupuolielimien näyttelemiseen. Sukupuolielimien näytteleminen ei siis ole kovin tavanomaista ja saattaa johtua siitä, että lapsille kerrotaan jo varhain omassa kehossa olevien erityisten paikkojen yksityisyydestä. Lapsille opetetaan, ettei näitä erityisiä paikkoja ole tapana näytellä muille.

6.2.9 Lasten osoittamat hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen tunteet toisilleen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin heidän kokemuksiaan lasten osoittamista hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen tunteista toisilleen (ks. kuvio 10).

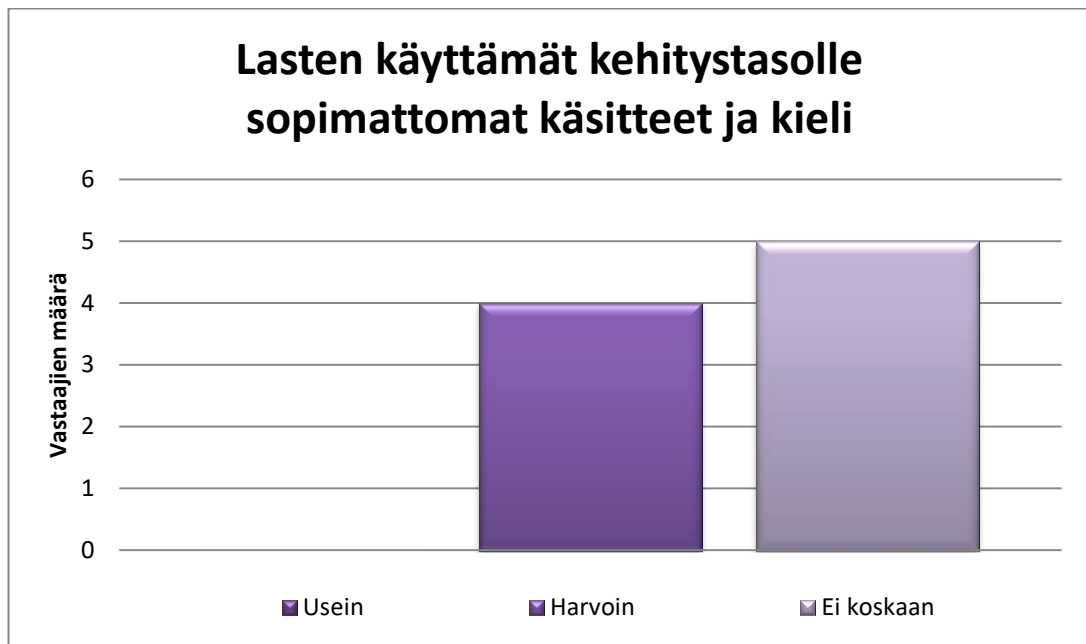

Kuvio 10. Lasten osoittamat hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen tunteet.

Lapset osoittavat hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen tunteita toisilleen. Suurimmalla osalla vastaajista oli ollut kokemuksia lasten seksuaalisista teoista liittyen hellyyden, ihastumisen ja tykkäämisen osoittamiseen toisille lapsille. Laseketutkimuksessa lapset ilmentävät seksuaalisissa teoissaan varsinkin tykkäämisen tunteita (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 80.) Myös tässä tutkimuksessa tämä aihe korostui varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksissa.

6.2.10 Lasten käyttämät sopimattomat käsitteet ja kieli

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia kartoitettiin siitä, käyttävätkö lapset kehitystasolle sopimattomia käsitteitä ja kieltä (ks. kuvio 11).

Kuvio 11. Lasten käyttämät sopimattomat käsitteet ja kieli.

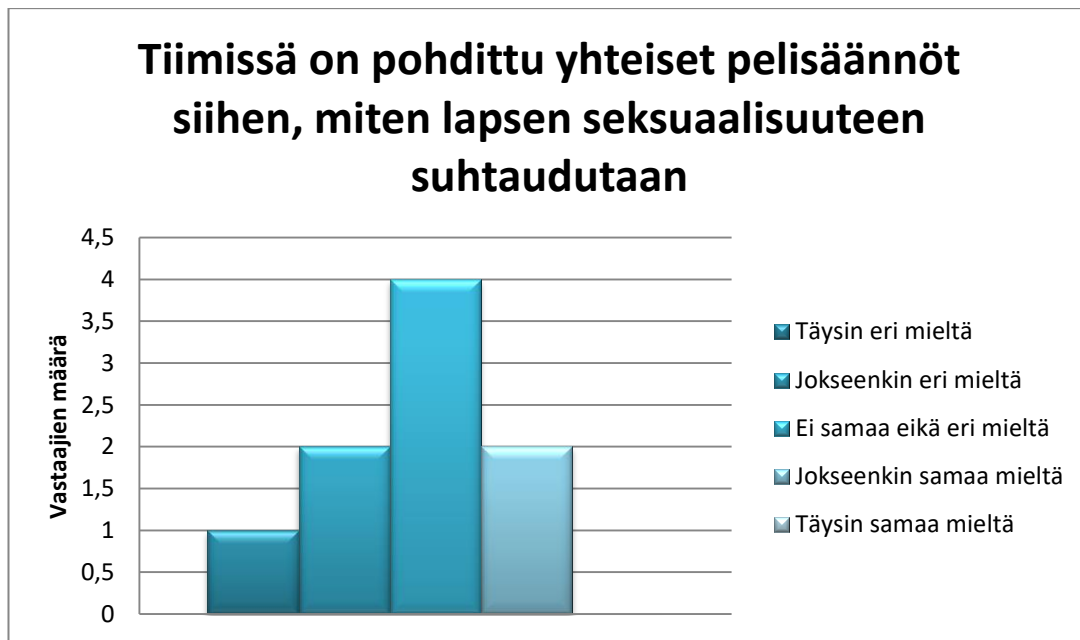
Lapset käyttivät kehitystasolle sopimattomia käsitteitä ja kieltä. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että lapsen kehitystasolle sopimattomia käsitteitä tai kieltä liittyen seksuaalisuuteen ei ollut koskaan esiintynyt ryhmässä. Tällaisten puheiden ilmeneminen päiväkodissa on siis poikkeavaa ja ilmetessään nämä puheet voivat liittyä esimerkiksi lapsen mediasta kuulemiin vieraisiin käsitteisiin seksuaalisuudesta.

6.3 Päivähoidon työtiimissä toteutuvat toimintatavat lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa

Kysymyslomakkeen kolmas kysymys oli: Millaisista ovat juuri teidän ryhmässänne ja työtiimissänne toteutuvat toimintatavat lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa? Kysymykseen vastasivat kaikki yhdeksän vastaajaa. Varhaiskasvatuksen työntekijät pystyivät laittamaan rastin ruutuun kohtaan täysin eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä omien kokemuksiansa mukaan liittyen omassa työtiimissä toteutuviin toimintatapoihin lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa.

6.3.1 Lapsen seksuaalisuuteen suhtautuminen ryhmässä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin, onko tiimissä sovittu yhteisiä pelisääntöjä siihen, miten lapsen seksuaalisuuteen suhtaudutaan (ks. kuvio 12).

Kuvio 12. Tiimin sopimukset lapsen seksuaalisuuteen suhtautumiselle.

Sopimukset lapsen seksuaalisuuteen suhtautumiselle ryhmässä. Tiimeissä oli pohdittu yhteiset pelisäännöt hyvin vaihtelevasti siihen, miten lapsen seksuaalisuuteen suhtaudutaan ryhmässä. Vaikka suurin osa vastaajista kertoi kyselylomakkeen ensimmäisen kysymyksen mukaan suhtautuvansa lapsen seksuaalisuuteen luonnollisesti, ei se kuitenkaan näkynyt helppoutena pohtia yhteisiä sopimuksia.

Laseke-tutkimuksen mukaan yhteiset sopimukset lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta puuttuvat valitettavan monella työpaikalla (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 35). Myös Balterin, van Rhijnin sekä Daviesin (2016, 37) tutkimuksessa 54 % varhaiskasvatuksen työntekijöistä kertoi, ettei työpaikalla ole linjauksia koskien seksuaalikasvatusta. Ingman-Friberg ja Cacciatore (2016, 37) ovat sitä mieltä, että olisi aika saattaa seksuaalikasvatus myös pienten lasten osalta tähän päivään. Kehitys on pitkään ollut hidasta ja riippunut paljon yksittäisistä henkilöistä ja hoitopaikoista yhteisen suunnitelman puuttuessa (ks. luku 4.4). Laseke-tutkimuksen mukaan yhteiset pelisäännöt seksuaalikasvatukseen, jos

sellaiset oli olemassa, koettiin hyvin voimaannuttavina työyhteisössä ja vastaavasti ohjeiden ja sopimusten puuttuminen koettiin kuormittavana tekijänä (Ingman-Friberg 2016, 44).

6.3.2 Käytössä oleva nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tiedusteltiin, onko ryhmässä käytössä hyväksytyt nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille (ks. kuvio 13).

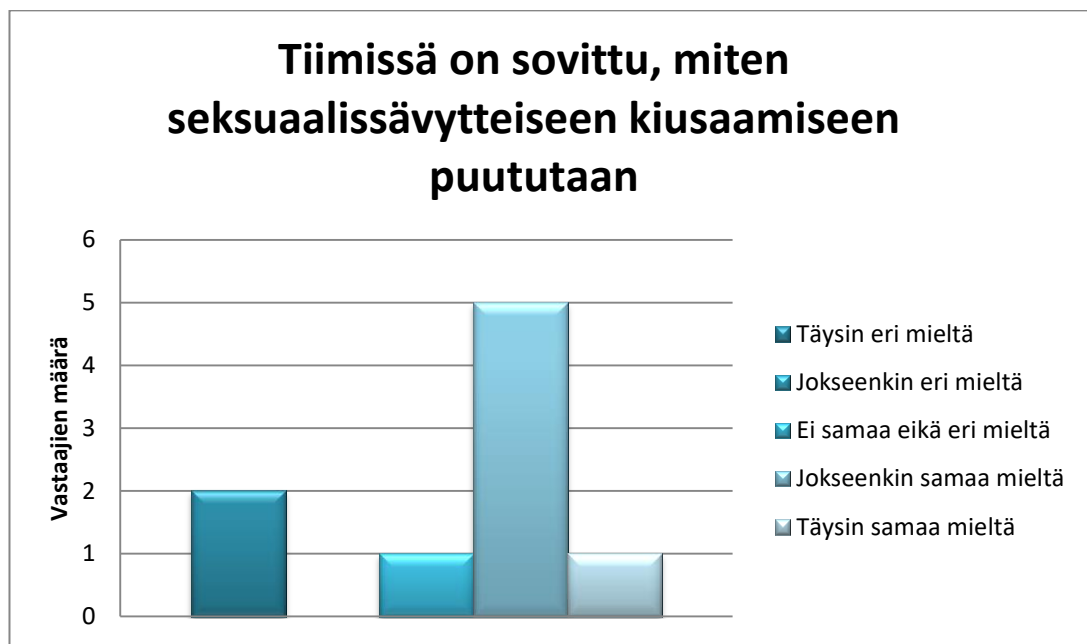

Kuvio 13. Ryhmässä käytössä oleva hyväksytyt nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille.

Käytössä oleva hyväksytyt nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille. Hieman yli puolet vastaajista oli edes jokseenkin samaa mieltä siitä, että ryhmässä on käytössä hyväksytyt nimi sekä pojan että tytön sukupuolielimille. On tärkeää esimerkiksi turvataitojen opettelun kannalta, että lapsi tietää kaikkien kehon osien nimet sekä niiden merkityksen (ks. luku 3.2).

6.3.3 Seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puuttuminen ryhmässä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia kartoitettiin siitä, onko tiimissä sovittu, miten lapsen seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puututaan (ks. kuvio 14).

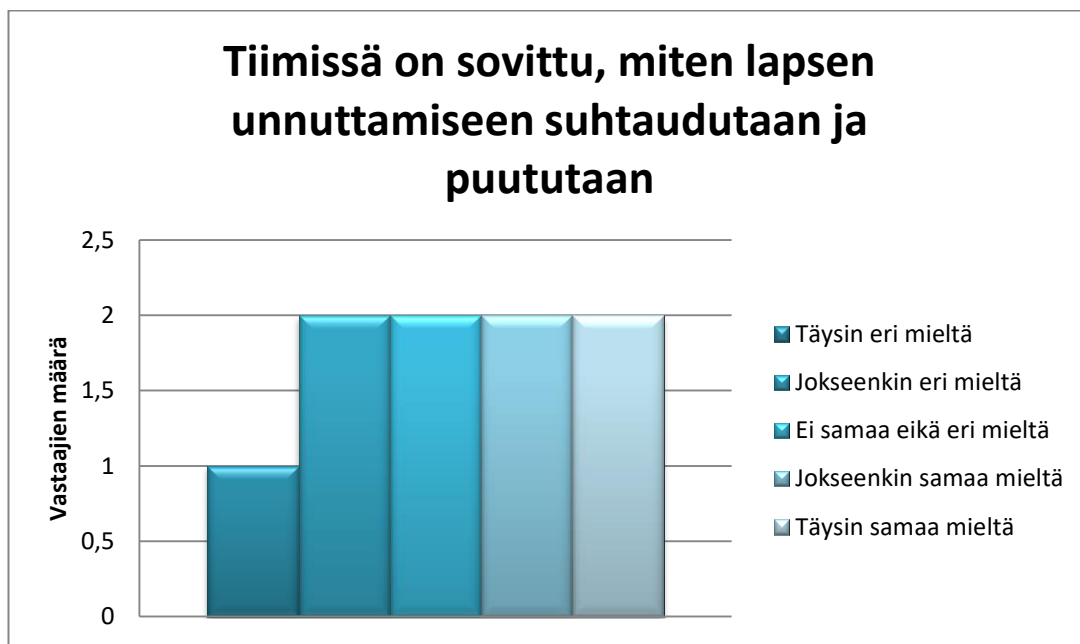

Kuvio 14. Tiimin sopimukset seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puuttumiselle.

Seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puuttuminen ryhmässä. Enemmistö vastajista oli hieman pohtinut tiimissään sitä, miten seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puututaan. Seksuaalissävytteistä kiusaamista esiintyy siis sen verran päivähoidossa, että siihen puuttumisesta on kuitenkin tarvinnut hieman keskustella.

6.3.4 Lapsen unnuttamiseen suhtautuminen ja puuttuminen ryhmässä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin kokemuksia siitä, onko tiimissä sovittu, miten lapsen unnuttamiseen suhtaudutaan ja siihen puututaan (ks. kuvio 15).

Kuvio 15. Tiimin sopimukset lapsen unuttamiseen suhtautumiselle ja puuttumiselle.

Unuttamiseen suhtautuminen ja puuttuminen ryhmässä. Lapsen unnutukseen suhtautumiseen tai puuttumiseen tarvittaessa oli tehty sopimuksia hyvin vaihtelevasti. On kuitenkin tavallista, että lapset tutkivat ja koskettelevat itseään (ks. luku 2.2). Yhteiset sopimukset unuttamiseen suhtautumiselle ja siihen puuttumiselle vähentäisivät aikuisissa hämmennystä, jota se voi tiedon puutteen vuoksi aiheuttaa.

6.3.5 Lasten seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin suhtautuminen ryhmässä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tiedusteltiin kokemuksia siitä, sallitaanko lasten esittää ryhmässä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä koettiin kysymyksiin vastaaminen aikuisten velvollisuudeksi (ks. kuvio 16).

Kuvio 16. Aikuisten suhtautuminen lasten seksuaalissävyytteisiin kysymyksiin ja niihin vastaamiseen.

Lasten kysymyksiin suhtautuminen ja niihin vastaaminen. Hieman yli puolet vastaajista salli täysin lapsien esittää seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ryhmässä ja piti tärkeänä aikuisen velvollisuutta vastata niihin ikätasoisesti. Aikaisempien tutkimusten mukaan lapset uskaltavat kysyä seksuaalisuudesta, kun he kokevat päivähoiton ilmapiirin turvalliseksi ja sallivaksi (Ingman-Friberg 2016, 43). Lapsella on oikeus kysyä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ja aikuisen tehtävä on antaa vastauksia (ks. luku 2).

6.3.6 Poikien ja tyttöjen leikkien erottelu ryhmässä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä kysyttiin, erotellaanko ryhmässä liikaa poikien ja tyttöjen leikkejä toisistaan (ks. kuvio 17).

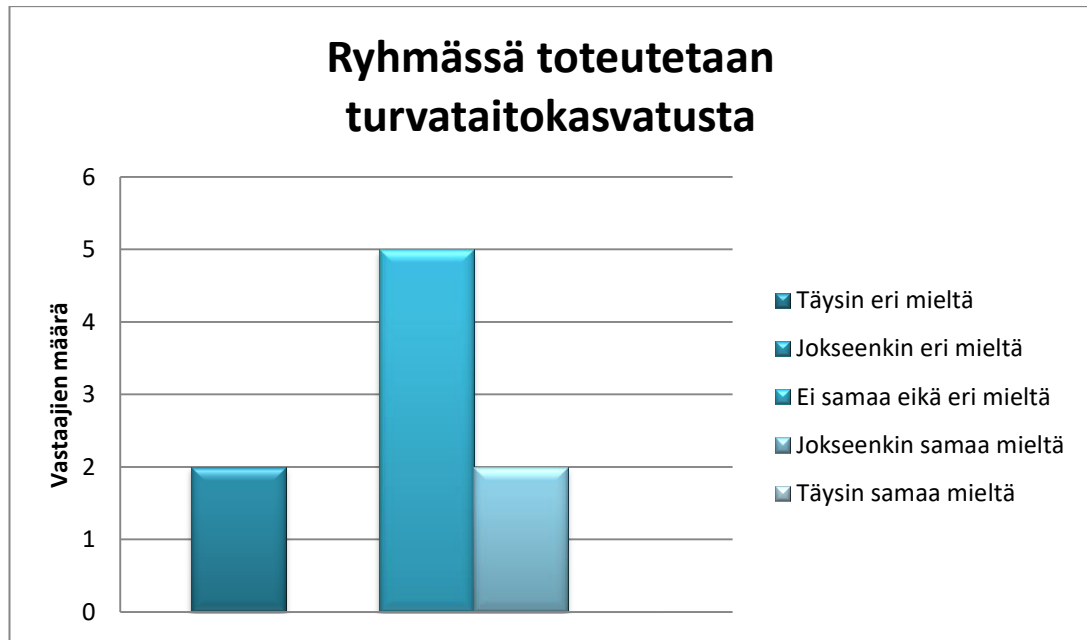

Kuvio 17. Poikien ja tyttöjen leikkien erottelu ryhmässä.

Poikien ja tyttöjen leikkien erottelu ryhmässä. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, ettei ryhmässä erotella liikaa poikien ja tyttöjen leikkejä toisistaan. Myös Väestöliiton tutkimuksessa suurin osa päiväkodin työntekijöistä piti sukupuolisensitiivisyyttä yhtenä tärkeänä toimintatapana. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa on tarkoituksena purkaa sukupuolirooleja ja sukupuoleen vahvasti sidottuja olettamuksia ja käyttäytymismalleja. Kasvattajan tehtävä on antaa lapselle tilaa löytää oma tapansa ilmentää identiteettiään, yksilöllisyyttään ja persoonaansa. (Saloheimo 2016, 150–152.)

6.3.7 Turvataitokasvatuksen toteuttaminen ryhmässä

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tiedusteltiin, toteutetaanko ryhmässä turvataitokasvatusta (ks. kuvio 18).

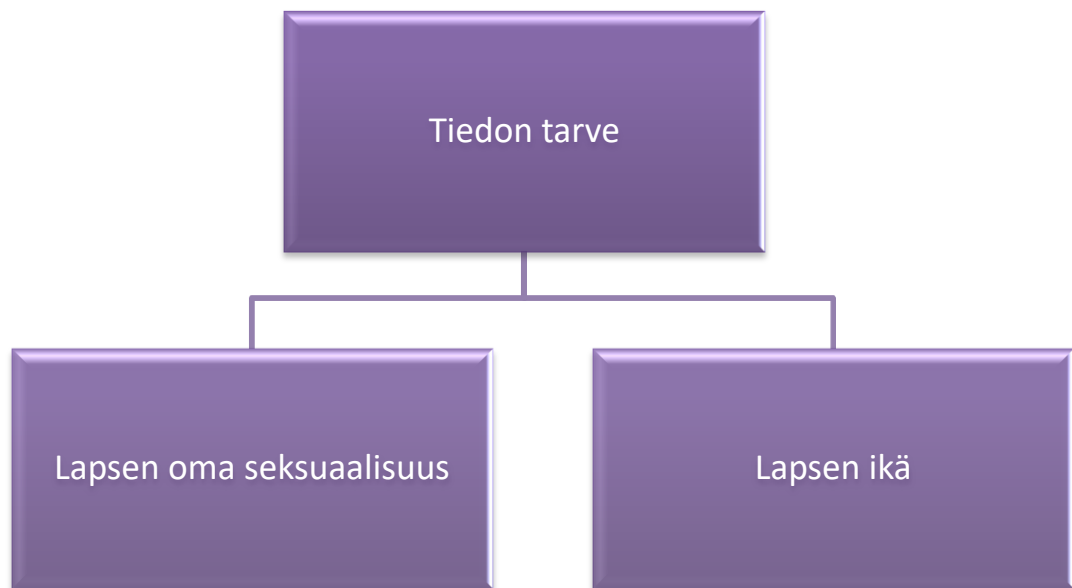

Kuvio 18. Turvataitokasvatuksen toteuttaminen ryhmässä.

Turvataitokasvatuksen toteuttaminen ryhmässä. Osa vastaajista toteutti turvataitokasvatusta ryhmässä ehkä pienessä muodossa ja osa ei ollenkaan. Materiaalia turvataitokasvatuksen toteuttamiseen päiväkodissa löytyy jonkin verran, mutta yhteisten pelisääntöjen puuttuessa aihetta voi olla hankala lähestyä. Oikeiden sanojen löytyminen voi olla vaikeaa, mutta lapsi tarvitsee tiedon ja mahdollisuuden harjoitella taitoja itsensä suojaamiseksi (ks. luku 3.2).

6.4 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tiedon ja tuen tarve

Kysymyslomakkeen neljäs kysymys oli: Millaisista aiheista kaipaisit lisää tietoa ja mitä muuta tukea toivoisit saavasi lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen työssäsi? Kysymykseen vastasi kahdeksan vastaajaa yhdeksästä. Kysymykseen saatiin yhteensä yhdeksän ilmaisua (ks. kuvio 2).

Kuvio 19. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tiedon ja tuen tarpeet lasten seksuaalikasvatukseen toteuttamiseen.

Lapsen oma seksuaalisuus. Enemmistö vastaajista korosti tiedon ja tuen tarvetta tilanteissa, joissa lapsella esiintyy unnuttamista tai lapsi on todella kiinnostunut omasta tai toisten sukupuolielimestä.

”Unnuttamiseen liittyvää tietoa toivoisin lisää, esim. miten tulisi toimia tilanteessa, kun huomaat lapsen unnuttamisen.”

”Hur gå till väga om ett barn visar väldigt intresse för egen eller andras snopp.”

Lapsen ikä. Toiseksi eniten vastauksissa ilmeni tiedon ja tuen tarve lapsen ikäta-son huomioimiseen pienten lasten seksuaalikasvatuksessa.

”Mitä ja miten puhua asioista eri ikäisten lasten kanssa.”

”Pienimille lapsille jokin kuvakirja, jota voisimme yhdessä lasten kanssa käydä läpi.”

”Ylipäätään koulutusta siitä, miten alle kouluikäisten lasten kanssa voisi seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyviä asioita käsitellä.”

Yhdessä vastauksessa mainittiin, ettei tällä hetkellä ole tiedon eikä tuen tarvetta lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Yksi vastaajista kertoi kaipaavansa tietoa siitä, millaisia oireita seksuaalisesti hyväksikäytetyllä lapsella voi ilmetä. Lisäksi yksi vastaaja toivoi lisää tietoa sateenkaariperheistä.

Suurin osa vastaajista kaipasi siis lisää tietoa seksuaalikasvatuksen toteuttamisen tueksi. Myös Laseke-tutkimuksen mukaan suurin osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä kaipaisi lisää koulutusta lapsen seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista. Lapsen seksuaalisuudesta puhumisesta ja aiheesta kasvattamisesta oli keskusteltu liian kevyesti ammattilaisten omassa koulutuksessa. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 38.)

6.5 Seksuaalikasvatuksen kehittämisen tarve päivähoidossa

Kysymyslomakkeen viides kysymys oli: Tuleeko seksuaalikasvatusta mielestäsi kehittää päivähoidossa, jos tulee, miten? Kysymykseen vastasi kahdeksan vastaajaa yhdeksästä. Kysymykseen saatiin yhteensä yhdeksän ilmaisua.

Ei. Enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että seksuaalikasvatuksen kehittämiseksi päiväkodissa ei ole tarvetta. Erityisesti aivan pienten lasten ryhmille tätä pidettiin tarpeettomana ja nähtiin asian olevan ajankohtainen vasta kouluikäisille lapsille.

”Ei, mielestäni se kuuluu vanhemmille.”

”En usko, että tarvetta on ihan pienten ryhmissä.”

”Meillä pienten ryhmissä ei ole ajankohtainen aihe.”

Kyllä. Muutama vastaajista näki seksuaalikasvatuksen kehittämisen kuitenkin tarpeellisena. Aiheesta tulisi puhua päiväkodissa enemmän. Lisäksi kaivattiin tietoa siitä, kuinka paljon lasten kanssa tulee puhua seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja miten lapsen ikä otetaan siinä huomioon.

”Kunde vara bra med gemensamma direktiv om hur och hur mycket man ska diskutera kring sexualitet med barnen i olika åldrar.”

”Aiheesta voisi puhua enemmän, tuntuu että on hieman vaiettu aihe jostain syystä. Kun seksuaalikasvatuksesta tulisi olennainen osa varhaiskasvatusta, lasten kanssa olisi helpompi puhua aiheesta ja käyttää oikeanlaisia käsitteitä, sen sijaan että kierrellään ja kaarrellaan.”

Myös Balter, Davies ja van Rhijn (2016) ovat päätyneet tutkimuksessaan samankaltaisiin tuloksiin siitä, että osa varhaiskasvatuksen ammattilaisista pitää lapsen seksuaalisen kasvun tukemista tärkeänä osana kasvatusta, mutta osa kokee, ettei aihe liity alle kouluikäisten elämään juuri millään tavalla. Laseke-tutkimuksen tulokset kertovat samaa. Tällöin jotkut ammattilaisista kokivat, että seksuaalikasvatus ei kuulu päivähoitoon vaan se on vanhempien vastuulla. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 49.) Muutama vastaajista piti kuitenkin seksuaalikasvatuksen kehittämistä tarpeellisena tässä tutkimuksessa ja toivoi yhteistä linjausta aiheesta. Seksuaalikasvatusta olisi helpompaa toteuttaa varhaiskasvatuksessa, jos kaikilla työpaikoilla olisi yhteiset ohjeet lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vastaajat kokivat lapsen seksuaalisuuden ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisen päivähoitoryhmässä eri tavoin. Suurin osa korosti kuitenkin luonnollista suhtautumista lapsen seksuaalisuuteen. Huolestuttavaa oli se, että osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä kertoi, että seksuaalikasvatus puuttuu kokonaan. Joko seksuaalisuudesta ei ollut puhuttu työyhteisössä eikä lasten kanssa tai ajateltiin, ettei lapsen seksuaaliseen kasvuun tarvitse erityisemmin puuttua. On totta, että lapsilla on paljon seksuaalisuuteen liittyviä puheita ja leikkejä, joihin ei tarvitse puuttua millään tavalla. Lapsen seksuaalisuus on kuitenkin erottamaton osa hänen ihmisyyttään ja aikuisten eteen tulee tilanteita, jolloin seksuaalisuudesta tulee puhua ja lapsen kysymyksiin vastata ikä- ja kehitystason mukaisesti (ks. kuku 2). Tärkeää on myös huomioida se seikka, että kaikki lapset eivät kysy, mutta myös heillä on oikeus saada tietoa seksuaalisuudesta. Seksuaalikasvatuksen tulisi siis olla muutakin, kuin vain lasten kysymyksiin vastaamista. Seksuaalikasvatus sanana herättää helposti aikuisissa ajatuksen seksistä puhumisesta ja siten mielletään, ettei seksuaalisia asioista puhuminen ole millään tavalla aiheellista alle kouluikäisille lapsille. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemukset siitä, ettei lasten seksuaaliseen kasvuun tarvitse puuttua, saattavat siten johtua riittämättömistä tiedoista, mitä lasten seksuaalikasvatukseen kuuluu.

Tämän opinnäytetyön aineiston pohjalta voidaan todeta, että lapsen seksuaalisuus ilmenee päiväkodissa sekä puheina että tekoina. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastausten perusteella voidaan päätellä, että lasten seksuaalisuus näkyy päivähoidon arjessa enemmän puheina kuin tekoina. Tavallisimpia lasten puheita ovat ihmettelyt kehon eri osista ja niiden tehtävistä. Lisäksi lasten puheita ihastumisesta, tykkäämisestä ja rakkaudesta toisia kohtaan esiintyy usein päivähoidossa. Lapset osoittavat tavallisesti myös käytöksellään ihastumisen tunteita, hellyyttä ja tykkäämistä toisilleen. Lasten kehoitsetunnon tukemisen ja tunnetaitojen opettelun tärkeyttä päivähoidossa on siten aiheellista korostaa. Lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijöillä tulisi olla riittävästi tietoa näiden seksuaalisuuden alueiden tukemisesta, jotta he voivat toteuttaa seksuaalikasvatusta työssään.

Tutkimustulosten mukaan hyvin harvalla ryhmällä oli sovittuna yhteiset pelisäännöt lasten seksuaalisen kasvun tukemiseen. Aiheesta puhutaan liian vähän ja työpaikan yhteisen linjauksen puuttuessa vastuu siirretään yksin päivähoidon ryhmille tai kokonaan vanhemmille. Epävarmuuden ja hämmennyksen vallitessa aiheen ympärillä yhteisten sopimusten tekeminen tiimeissä sekä keskustelun avaaminen on vaikeaa. Jos työpaikoilla keskusteltaisiin avoimemmin lasten seksuaalikasvatuksesta, varhaiskasvatuksen työntekijöiden olisi luontevampaa ottaa aihe puheeksi tiimeissä.

Positiivista oli havaita, että tämän opinnäytetyön mukaan suurin osa varhaiskasvatuksen työntekijöistä piti tärkeänä lapsen oikeutta esittää kysymyksiä seksuaalisuuteen liittyen ja korosti aikuisen velvollisuutta vastata lasten kysymyksiin ikätasoisesti. Lapset ovat seksuaalisuudesta hyvin avoimia ja luonnostaan uteliaita sekä tiedonjanoisia, joten turvallisen ilmapiirin luominen näiden kysymysten esittämiselle on merkityksellistä. Jos aikuinen suhtautuu kielteisesti lapsen kysymyksiin, voi käydä niin, ettei lapsi kysy enää toista kertaa. Pahimmassa tapauksessa lapsi on isommilta lapsilta ja mediasta saatavan tiedon varassa ja tällöin on vaarana, että tieto on väärää tai vahingollista. Hienoa oli myös huomata se, että enemmistö varhaiskasvatuksen työntekijöistä oli sitä mieltä, ettei ryhmässä erotella liikaa poikien ja tyttöjen leikkejä toisistaan. Lapsia ei tule pakottaa ahtaisiin sukupuolirooleihin, sillä se vaikuttaa negatiivisesti lapsen seksuaali-identiteetin muodostumiseen (ks. luku 2).

Valtaosa varhaiskasvatuksen työntekijöistä kaipasi lisää tietoa lapsen seksuaalikasvatuksen tueksi. Tietoa kaivattiin siitä, miten toimia eri tilanteissa, jolloin lapsi ilmentää seksuaalisuuttaan sekä miten puhua lapsille seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Koulutuksen tarve on siis suuri. Koulutuksen avulla kasvattajat saisivat ajantasaista tietoa aiheesta ja pystyisivät seksuaalikasvattamaan lapsia suunnitelmallisesti.

Enemmistö vastaajista koki, ettei seksuaalikasvatusta tarvitse tällä hetkellä kehittää päivähoitossa. Mielipiteisiin vaikuttaa merkittävästi se, että alle 3-vuotiaiden ryhmässä aihetta ei koeta ajankohtaiseksi. Syy, miksi aivan pienten

ryhmässä koetaan näin, saattaa piillä siinä, etteivät alle 3-vuotiaat kysele seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä tai ilmennä seksuaalisuuttaan niin runsaasti kuin vanhemmat lapset. Jokaisella lapsella on kuitenkin oikeus seksuaalikasvatukseen ja nimenomaan iän ja kehitystason mukaiseen seksuaalikasvatukseen. Pienten lasten ryhmässä tapahtuu myös seksuaalikasvatusta mm. kehon osia nimeämällä, tunteita sanoittamalla sekä kuivaksi opettelemisella. Osa myös siirtäisi vastuun kokonaan vanhemmille. Lapset kuitenkin viettävät päivähoitossa ison osan päivästänsä, joten voisi olla aiheellista pohtia, miten päivähoidon henkilökunnalla ei voisi olla velvollisuutta käsitellä aihetta? Jokaisella lapsella on oikeus saada kehitystasonsa mukaista ja oikeaa tietoa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tilaisuus tätä tietoa jakaa.

8 POHDINTA

Tarkoitukseni oli selvittää, mitä varhaiskasvatuksen työntekijät ajattelevat alle kouluikäisen lapsen seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa ja millaisia kokemuksia heillä on lasten seksuaalisuuden ilmentämisestä työssään. Lisäksi halusin saada selville, onko varhaiskasvatuksen työntekijöillä sovittuja toimintatapoja siitä, miten he toteuttavat seksuaalikasvatusta päivähoitossa ja millaista tietoa varhaiskasvatuksen työntekijät kaipaisivat lapsen seksuaalisen kasvun tukemiseen.

Tiedonkeruumenetelmänä käytin kyselylomaketta, jonka jaoin henkilökohtaisesti erääseen Vaasassa sijaitsevaan päiväkotiin. Vastaajat saivat vastaamisen jälkeen jättää kyselylomakkeen suljettuun palautuslaatikkoon. Näin turvasin sen, etteivät ulkopuoliset henkilöt päässeet käsiksi kyselylomakkeisiin. Tutkimuksen eettisyyden varmistin siten, että vastaajat saivat vastata kyselyyn anonymisti ja vastaus oli täysin vapaaehtoista. Vastaajia ei voi tunnistaa yksittäisistä työssä esiintyvistä ilmauksista. Kyselylomakkeen avulla onnistuin keräämään tarvittavan aineiston ja sain vastaukset tutkimuskysymyksiini. Kyselylomake sisälsi viisi kysymystä, kolme avointa ja kaksi monivalintakysymystä. Vastaajat vastasivat ilahduttavan hyvin kysymyksiin, monivalintakysymyksiin vastasivat kaikki yhdeksän vastaajaa. Muutama vastaajista jätti vastaamatta avoimiin kysymyksiin, mikä heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Avoimista kysymyksistä kysymykset neljä ja viisi olisi voinut yhdistää, jotta kyselylomakkeesta olisi saatu suppeampi. Siten olisin mahdollisesti voinut saada kaikkiin kysymyksiini vastaukset jokaiselta vastaajalta. Tutkimuksen tulosten luotettavuutta heikentää myös vastaajien vähäinen määrä. Suurempi aineisto antaa aina luotettavampia tuloksia, joten tässä tutkimuksessa tulokset jäävät vain suuntaa antaviksi. Tässä tutkimuksessa tutkimustulosten analysoinnissa ja raportoinnissa on esitetty tutkimustulokset rehellisesti niitä seippämättä tai muuttamatta.

Aiheen mielenkiintoisuuden vuoksi olen jaksanut työstää opinnäytetyötäni ajanpuutteesta huolimatta, sillä opiskelun, työn, perhe-elämän ja vapaa-ajan yhdistäminen ei ole ollut kaikkein helpointa. Aihe koskettaa minua, sillä pienen lapsen

vanhempana ja omassa työssäni varhaiskasvattajana joudun pohtimaan lapsen seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen liittyviä kysymyksiä. Opinnäytetyöprosessi on ollut opettavainen ja työtä tehdessäni olen päässyt syventämään tietojani lapsen kasvusta ja kehityksestä.

Aihe on ajankohtainen ja tärkeä, sillä niin kuin tutkimustuloksista voi havaita, seksuaalisuus näkyy lasten käyttäytymisessä ja puheissa. Varhaiskasvatuksen työntekijät ovat lapsen elämässä tiiviisti mukana ja vanhempien lisäksi heidän asenteensa ja suhtautumistapansa lapsen seksuaalisuuteen vaikuttavat merkittävästi lapsen kuvaan omasta itsestään ja kehostaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on valta vaikuttaa siihen, millaista tietoa lapset seksuaalisuuteen liittyvistä asioista saavat. Lisäksi ammattilaiset voivat vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten tiedot esitetään lapsille. Siten olisi erityisen tärkeää, että työpaikoilla olisi yhteinen linjaus siihen, miten seksuaalikasvatusta tulee päivähoitossa toteuttaa. Koulutusta järjestämällä ja tarvittavaa tietoa lisäämällä yhteisiä sopimuksia seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen olisi mahdollista tehdä.

Jatkotutkimusehdotuksina olisi mielenkiintoista työstää opas eli seksuaalikasvatussuunnitelma varhaiskasvatuksen työntekijöille työvälineeksi lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen. Lisäksi voisi olla aiheellista selvittää, kuinka paljon eroavaisuuksia eri päiväkotien välillä on siinä, millaisia sopimuksia työtiimeillä on seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta.

LÄHTEET

Balter, A-S., Davis, A. & van Rjhin, T. 2016. The development of sexuality in childhood early learning settings: An exploration of Ontario Early Childhood Educators` perceptions. *The Canadian Journal of Human Sexuality* 25, 1, 30–40.

Bildjuchkin, K. & Ruuhilahti, S. 2010. Puhutaan seksuaalisuudesta. Kirjapaja. Helsinki.

Cacciatore, R. 2016. Lasten seksuaalinen käytös. Teoksessa *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*, 71–81. Toim. Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Duodecim. Helsinki.

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin. Eväitä tyttöinä ja poikain kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. WSOY. Helsinki.

Cacciatore, R. 2006. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa *Seksuaalisuus*, 205–225. Toim. Apter, D.; Väisälä, L. & Kaimola, K. Duodecim. Helsinki.

Cacciatore, R. & Ingman-Friberg, S. 2016. Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. Teoksessa *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*, 32–40. Toim. Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Duodecim. Helsinki.

Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. Edita Prima Oy. Helsinki.

Heikkilä, T. 2015. Kvantitatiivinen tutkimus. Viitattu 10.10.2017 <http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Hirsijärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Hirsijärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Tammi. Helsinki.

Ingman-Friberg, S. 2016. Ammattilaisten ajatuksia lasten seksuaalikasvatuksesta. Teoksessa *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*, 41–52. Toim. Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Duodecim. Helsinki.

Kangaskoski, H. 2016. Seksuaalikasvatus päivähoitossa. Teoksessa *Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä*. 197–208. Toim. Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Duodecim. Helsinki.

L 19.1.1973/36. Varhaiskasvatuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 24.6.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P2a>

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen käsikirja, 80–147. Toim. Metsämuuronen, J. 1. laitos. 1. painos. International Methelp. Helsinki.

Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy. Vaajakoski.

Oulasmaa, M. & Riihonen, R. 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Väestöliitto. Helsinki.

Pihlaja, P. 2007. Varhaiskasvatus ja koulu hyväksikäytön tunnistamisessa ja lapsen tukena. Teoksessa Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintätategnologiat, 106–113. Toim. Laiho, M. Pelastakaa lapset ry:n julkaisusarja n:o 8.

Saloheimo, A. 2016. Äijätyttöjä ja prinsessapoikia. Teoksessa Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä, 147–157. Toim. Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. Duodecim. Helsinki.

Sandnabba, N. K., Santtila, P., Wannäs, M. & Krook, K. 2003. Age and gender specific sexual behaviors in children. *Child Abuse and Neglect* 27, 6, 579–605.

THL 2018. Turvataitokasvatus. Viitattu 10.6.2018. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/turvataitokasvatus

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Vantaa.

Vilkkä, H. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. PS-kustannus.

Virtanen, J. 2002. Kliininen seksologia. WSOY. Helsinki.

Väestöliitto 2018 a. WHO:n standardit Euroopassa. Viitattu 24.2.2018. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/standardit/

Väestöliitto 2018 b. Mitä se on? Viitattu 24.2.2018. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/mita-se-on/

Väestöliitto 2018 c. Seksuaalioikeudet. Viitattu 22.4.2018. <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/seksi/seksuaalioikeudet/>

Väestöliitto 2018 d. Turvataidot ja lapsen keho. Viitattu 22.4.2018. <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/135f2527e8d83808492c3b98a3632271/1535919940/application/pdf/6053282/Turvataidot%20ja%20lapsen%20keho.pdf>

WAS 2018. Declaration of sexual rights. Viitattu 22.6.2018. http://www.worldsexology.org/wpcontent/uploads/2013/08/declaration_of_sexual_rights_sep03_2014.pdf

WHO 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Viitattu 20.8.2018. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

WHO 2018. Defining sexual health. Viitattu 20.8.2018. http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/

LIITE 1

KYSELYLOMAKE

1. Mitä ajatuksia sinussa herää pienten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksen toteuttamisesta päivähoitossa?
2. Millaista seksuaalisuuteen liittyvää käyttäytymistä tai lasten itse esittämiä kysymyksiä/pohdintoja olet kohdannut omassa työssäsi?

usein harvoin ei koskaan

Lapset puhuvat kehon eri osista ja niiden tehtävistä. (kuten napa, korva, peppu, pippeli)	☐	☐	☐
Lapset puhuvat lisääntymiseen, raskauteen tai synnytykseen liittyvistä asioista.	☐	☐	☐
Lapset puhuvat tykkäämisestä, ihastumisesta tai rakkaudesta toisia kohtaan.	☐	☐	☐
Lapset puhuvat eri sukupuolta olevien kehojen erilaisuudesta.	☐	☐	☐
Lapset puhuvat siitä, kuka ja mihin paikkoihin lasta saa koskettaa ja mihin ei.	☐	☐	☐
Lapset tutkivat toistensa kehoja, myös sukupuolielimiä.	☐	☐	☐
Ryhmässäni on/on ollut lapsia, jotka ovat tyydyttäneet itseään (unnuttavat).	☐	☐	☐
Ryhmässäni on/on ollut lapsia, jotka ovat pyrkineet näyttelemään omia sukupuolielimiään.	☐	☐	☐
Lapset osoittavat käytöksellään ihastumisen tunteita, hellyyttä ja tykkäämistä toisilleen.	☐	☐	☐
Lapset käyttävät kieltä tai käsitteitä, jotka eivät mielestäsi sovi lapsen kehitystasolle.	☐	☐	☐

3. Millaisia ovat juuri teidän päivähoiton ryhmässänne ja työtiimissänne toteutuvat toimintatavat lapsen seksuaalisen kasvun tukemisessa?

	Täysin eri mieltä			Täysin samaa mieltä	
	1	2	3	4	5
Olemme puhuneet tiimissämme lapsen seksuaalisuudesta ja pohtineet yhteiset pelisäännöt, miten lapsen seksuaalisuuteen suhtaudutaan.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme on käytössä hyväksytty nimi sekä tytön että pojan sukupuolielimille.	☐	☐	☐	☐	☐
Tiimissämme on selvät sopimukset siitä, miten seksuaalissävyytteiseen kiusaamisen puututaan (esim. nimittelyyn ”homo” tai ”runkkari”).	☐	☐	☐	☐	☐
Tiimissämme on selvät sopimukset siitä, miten lapsen itsetyydytykseen eli unnuttamiseen suhtaudutaan ja tarvittaessa puututaan.	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsilla on ryhmässämme oikeus esittää millaisia kysymyksiä tahansa seksuaalisuuteen liittyen ja aikuisten velvollisuus on vastata ikätasoisesti.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme erotellaan liikaa tyttöjen ja poikien leikkejä ja puuhailuja toisistaan.	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmässämme toteutetaan turvataitokasvatusta siten, että lapsille kerrotaan, että heidän tulee luottaa omiin vaistoihinsa ja kieltää tarvittaessa myös aikuisia (esim. kolmen kohdan sääntö: sano ei, lähde pois, kerro aikuiselle johon luotat).	☐	☐	☐	☐	☐

4. Millaisista aiheista kaipaisit lisää tietoa ja mitä muuta tukea toivoisit saavasi lasten seksuaalikasvatuksen toteuttamiseen työssäsi?
5. Tuleeko seksuaalikasvatusta mielestäsi kehittää päivähoitossa? Jos tulee, miten?

